॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ ओंनमोसद्गुरुत्र्यंबका ॥ ब्रह्मगीरिनिवासनायका ॥ त्रिगुणत्रिपुरभेदका ॥ कामांतका
गीरीशा ॥ १ ॥ तुझाअनुहाताचाडमरु ॥ सर्वशब्दकरिगजरु ॥ वेदानुवादनिरंतरु ॥ त्रिकांडीघोरगर्जत ॥ २ ॥ तुझेहातिचेखड्गाग्र क
रीजीवाचाभंग ॥ अनंगसीजाळुनिअंग ॥ अंगसंगतेद्वेशी ॥ ३ ॥ त्रिनयनात्र्यंबकलिंग ॥ तुजपासोनिप्रवाहचिंद्गंगा ॥ तेपवि
त्रपणउद्धरिजगा ॥ प्रकाशगर्भाशंकरा ॥ ४ ॥ प्रत्यक्षदिसतिदोन्हीलोचन ॥ तीसराशुद्धनयन ॥ यालागीतूत्रिलोचन
नयनेविणदिससी ॥ ५ ॥ निजांगवाहसीबाघचंद्र ॥ यालागीतूचंद्रशेखर ॥ चंद्रसूर्यादिचराचर ॥ तूझेनिसाचार
प्रकाशति ॥ ६ ॥ अवयानावाचिख्याति ॥ अवप्रकाशकतुझीविख्याति ॥ तूचिविष्णुप्रजापति ॥ रुद्रतुअंतिसंहर्ता ॥ ७ ॥
मोडुनियानामेंमुद्रा ॥ जीवअणिसीएकाकारा ॥ अंसतप्रळयीचाप्रळयरुद्रा ॥ चिन्मुद्राशिवरूपा ॥ ८ ॥ तोनशिवजी
गुरुराया ॥ निजभावलागतापाया ॥ तवगुरुशिष्यत्वगेलेलया ॥ दाउनियानिजरूप ॥ ९ ॥ तेनिजरूपदेखतादेखताद्द
ष्टी ॥ केचाजीवकेचिसृष्टी ॥ नीवाली त्रिगुणेसी त्रिपुटी ॥ पडलीमिठिस्वानंदि ॥ १० ॥ सास्वानंदाचउद्गार ॥ सावरतानावरतिथोर
सास्वानंदाचेनिजसार ॥ सत्यसाचारएकादशा ॥ ११ ॥ साहीअतिगहन ॥ स्वस्वानंदनिरूपण ॥ तोहाएकुणिसावाअध्याय
जाण ॥ परमकारणशास्त्रार्थी ॥ १२ ॥ जेएकतानिरूपण ॥ परमानंदउलथजाण ॥ एकाविणविजनार्दनें ॥ सत्रावेअठरावेअध्या
याअंती ॥ स्वधर्मेकर्मप्राप्ती ॥ वर्णाश्रमस्थीतिगति ॥ उध्धवाप्रतिसांगीतली ॥ १४ ॥ एकुणिसाविअध्यायीजाण ॥ उध्वेने
जेणेसाधीलेनिजज्ञान ॥ सा ज्ञानाचेसांगलक्षण ॥ स्वयश्रीकृष्णसांगत ॥ १५ ॥ कर्मकर्तव्यताकारण ॥ जीवन्मुक्तासी
नाहीजाण ॥ उध्धवाचेयमादिप्रश्न ॥ हेहीश्रीकृष्णसांगेल ॥ १६ ॥ एकश्रुतपांडीसज्ञान ॥ प्रपंच्याचेमिथ्यानिरूपण ॥ तेअ
नुमानीकज्ञान ॥ सत्यपणसानाही ॥ १७ ॥ पूर्वआहेमासेगमन ॥ तेपूर्विलसंबंधस्मरण ॥ परिदिग्भ्रमचतयाजाण ॥ पश्चिमेआप
णपूर्वमानी ॥ १८ ॥ तेशोधाबीकशास्त्रज्ञान ॥ बोलेअनकरिअन ॥ तेणेनव्हेसमाधान ॥ सर्वथाजाणसाधका ॥ १९ ॥ जेवीकादिश्र

रूप

ए॰भागवतटीका अ॥१९॥१

म मोडे ॥ तैं पूर्वीचा चाल पूर्वे कडे ॥ तैंवि अपरोक्ष ज्ञान जे जोडे ॥ ते साधकपडे स्वानंदी ॥ २० ॥ जे जे ऐकेवे दात श्रवण ॥ ते ते
अंगें होत जाय आपण ॥ हें अपरोक्षाचे लक्षण ॥ सत्य हे जाण श्रुति शुद्ध ॥ २१ ॥ ऐसे न होता अपरोक्ष ज्ञान ॥ सांडुनय श्रवण
मनन ॥ अवश्य करावें साधन ॥ प्रत्यावृत्ति जाण असादरें ॥ २२ ॥ झालीया अपरोक्ष ज्ञान ॥ प्रपंचाचे मिथ्याभान ॥ विषयासी पडलें
शून्य ॥ कल्मना जाण निमाली ॥ २३ ॥ तेणेंचि पुरुषें आपण ॥ सांगावें ज्ञान साधन ॥ हेचि निरूपणि निरूपण ॥ देव संपूर्ण सांगत ॥
२४ ॥ श्लोक ॥ यो विद्याश्रुतसंपन्न आत्मवान्नानुमानिकः ॥ मायामात्रमिदं ज्ञात्वा ज्ञानं च मयि संन्यसेत् ॥
॥ ॥ टीका ॥ वेदशास्त्रीं परिनिश्चीत ॥ श्रवण मनन अभ्यासयुक्त ॥ ज्यासी ब्रह्मविद्या प्राप्त ॥ सुनिश्चीत स्वानुभवें ॥ २५ ॥ तो
चि अनुभव ऐसा ॥ दोरा अंगीं सर्पू जैसा ॥ न मारितां नाशे अपैसा ॥ भवभ्रम तैसा साहा नाही ॥ २६ ॥ जेवि कानटाचिरा बोरा
णी ॥ दोघें खेळतिल नटकेपणी ॥ तेवि प्रकृतिपुरुष उभवणी ॥ मिथ्यापणीं जो जाणे ॥ २७ ॥ जैशी भिंति माजी नाना कार
चित्रे लीहीली विचित्र ॥ ते भिंतीचि एक[illegible]र ॥ तेवि ऐक्य चराचर जो देखे ॥ २८ ॥ स्वप्नीचीं नाना कर्मे जाण ॥ याचे जागृ
ति नव्हे बंधन ॥ तेवि मिथ्या निजकर्माचरण ॥ जीवि हीसी जाण जो देखे ॥ २९ ॥ ऐसी साचार जाचि स्थीति ॥ या नाव शुद्ध आ
त्मप्राप्ती ॥ निजानुभवें साते ह्मणति ॥ हे जाण निश्चीति उद्धवा ॥ ३० ॥ आणीक एक तेथीचि खुण ॥ विषयाविण स्वानंद पूर्ण ॥ हे अ
नुभवाचे मुख्य लक्षण ॥ सत्य जाण साहता ॥ ३१ ॥ ऐसा अनुभव न सता देख ॥ केवळ ज्ञान जे शाब्दीक ॥ या ते ह्मणीजे अनुमानिक
जाण निश्चें करि अभका ॥ ३२ ॥ ज्याचा अनुभवाभितरि ॥ नाही अनुमानासी उरी ॥ जो अपरोक्ष साक्षात्कारि ॥ निरंतर नांदत ॥ ३३ ॥
ऐसा जो पुरुष जाण ॥ तेणें ज्ञानाचे साधन ॥ आणि वृत्तिरूप जे ज्ञान ॥ ते ही आपण सांगावें ॥ ३४ ॥ तो न सांगीतां लवलाहे ॥ सहजचि सां
ग होये ॥ जेवि सूर्यादयी पाहे ॥ सचंद्र तेज जाय तारागणाचे ॥ ३५ ॥ जेवि हनुमंत देखोनि येत ॥ नवचे डीपवेत लता ॥ मारा हावया ये
रा भूता उरि सर्वथा उरेना ॥ ३६ ॥ तेवि माझा साक्षात्कारि ॥ साच बद्धता नाही खरि ॥ माझे मतिचे निर्धारि ॥ कैशापरि राहेल ॥ ३७ ॥
माझीया अनुभवाचा ठायी ॥ बद्ध मोक्ष मी या पाही ॥ तेथ साधन ज्ञाना कही ॥ उपेग नाही उद्धवा ॥ ३८ ॥ परमात्म स्वरूपाचा ठाई

हे अवघे माये कृपाही ॥ तेथे ज्ञान ध्यान जे काही ॥ न यागी तापाही सागीतले ३९ यागो नियाज्ञान ध्यान ॥ ज्ञानीयासी
माझी प्रितिगहण ॥ तेचि प्रीतिचलक्षण ॥ स्वये श्रीकृष्ण सांगत ॥ ४० ॥ श्लोक ॥ ज्ञानीनस्य हमवेदः स्वार्थो हेतुश्च समत:
॥ स्वर्गश्चेवापवर्गश्च नान्यो ऽर्थो मदृते प्रिय: ॥ ॥ टीका ॥ जो मी अद्वयनंद स्थिति ॥ ज्ञाना माझी ज्ञानियाप्रीति ॥ ते प्रीतिचि उप
पत्ति ॥ एकनिश्चीति उद्धवा ॥ ४१ ॥ ज्ञानियासी अति वल्लभ ॥ जो मी परमात्मा स्वयंभ ॥ ज्ञानियाचा परमलाभ ॥ मी पद्मनाभ निजधन ४२
ज्ञानीयासी जो स्वर्ग चांग ॥ तो मजवेगळा नाही मार्ग ॥ ज्ञानीयाचा मोक्षभोग ॥ तो मी श्रीरंग निजात्मा ॥ ४३ ॥ ज्ञानियाचे स्वधर्म साधन
तो मी परमात्मा नारायण ॥ मजवेगळे काही आन ॥ ज्ञानासी जाण असेना ॥ ४४ ॥ ज्ञानासी स्वर्ग मोक्षसुख ॥ मजवेगळे उरले नाही रे स्व
मीचि ज्ञाना निजव्यापक ॥ भावे निष्टंक पावले ॥ ४५ ॥ ज्ञानाचा अर्थ स्वार्थ परमार्थ ॥ मी पुरुषोत्तम गा समस्त ॥ आद्य अव्यय अनंत ॥ माझे
निजसुख प्राप्त जाले ॥ ४६ ॥ ऐसी ज्ञानियाचि माझी प्राप्ती ॥ तेही तैसेचि मज प्रीय होति ॥ तेचि स्वये श्रीपति ॥ उद्धवाप्रति सांगत ॥ ४७ ॥
॥ श्लोक ॥ ज्ञानविज्ञानसंसिद्धा: पदं श्रेष्ठं विदुर्मम ॥ ज्ञानि प्रियातमो ऽतो मे ज्ञानेनासौ विभर्ति मां ॥ २ ॥ टिका ॥
ज्ञानविज्ञान निजसंपत्ती ॥ जाहाली याविण माझी प्राप्ती ॥ कोणासी न हे स्वस्वरूप स्थीति ॥ तसदींगति ज्ञान विज्ञाने ॥ ४८ ॥ करितां गुरुमुखागमत्रुट
श्रवण ॥ तेणे जाहाले ते म्हणीजे ज्ञान ॥ याचा अनुभव तोचि विज्ञान ॥ ऐक लक्षण याचेही ॥ ४९ ॥ स्वये स्वयंपाक केला जाण ॥ न जाणे कटुम
धुर लक्षण ॥ जव चाखीला नाही आपण ॥ तद्वत्साक्षज्ञान ज्ञान म्हणति ॥ ५० ॥ केलीया रसाचे रस स्वादन ॥ स्वये गोडी सेवि आपण ॥ ऐसी
दशा ते विज्ञान ॥ उद्धवा जाण निश्चीति ॥ ५१ ॥ एवं विज्ञान ज्ञान निजसंपत्ती ॥ माझ्या उत्तम पदाचि प्राप्ती ॥ माझे वास्तव्य स्वरूप जे जा
णति ॥ साचि मज प्रिति अनन्य ॥ ५२ ॥ वदत्त्वा स्वयुक्ती बळे ॥ माझे स्वरूप का ज्ञाने कळे ॥ हे ज्यासी वस्तुता आकळे ॥ मज त्यावेगळे प्रीय नाही
॥ ५३ ॥ तेचि अति प्रीतिचे लक्षण ॥ याचा पाउला पाउली जाण ॥ सर्वांगि वोडवि मी आपण ॥ करि निंबलोण सर्वस्वे ॥ ५४ ॥ यासी ज
वेळे जे लागे ॥ ते मी न मागता पुरवी वेगे ॥ यासी विरुद्ध जये जेणे मार्गे ॥ ते मी निजांगे निवारि ॥ ५५ ॥ यासी म्हणे संसार खरा लागे
याचिलागी मी पुढे मागे ॥ सभवता राहे सर्वांगे ॥ आणि प्रीति पांग पावला ॥ ५६ ॥ जेणे ज्ञाने ज्ञानी प्रीय होती ॥ या ज्ञाना
नाचि पवित्र कीर्ति ॥ देवो सांगे उद्धवाप्रति ॥ यथार्थ स्थीति निजबोधे ॥ ५७ ॥ श्लोक ॥ टीका ॥ ॥

तपस्तीर्थजपादानं पवित्राणितराणिच॥ नालं कुर्वंति तां सिद्धिं या ज्ञान कलया कृता॥४॥ टिका॥
सकळसाधनानेकजे शुद्धी। ते ज्ञानलेशे होय त्रिशुद्धी। एकउधवात्रिशुद्धी। तेज्ञानसिद्धीच्या महीमा॥५८॥
तपजेपराकू पंचाग्नि। तीर्थ गंगादीसरितात्रिवेणी॥ जपूजे नानामंत्रश्रेणी। गोभूतिलादानिसुवर्णादि॥५९॥ आणिकइतरपवित्र
जेस्वधर्मकर्मादिसाचारे॥ नानायागअग्निहोत्रे॥ पवित्रकरे अतिशुद्ध॥६०॥ एवंतपादिकजेसाधन। यासकळाचीशुद्धीगह
न। तेज्ञानलेशासमान॥ पवित्रपणतुळेना॥६१॥ ज्ञाननिष्ठाअर्धक्षणे। जेपवित्रतेता स्वयेलाहाणे। तेतपादिनानासाधने। नाहीपा
वणेकल्पांति॥६२॥ ऐसेंपवित्र ज्ञान॥ तेमुख्यत्वेधरुनिजाण। माझेकरावेभजन। तेचिनिरूपणहरिबोले॥६३॥ श्लोक॥ तस्मा
ज्ज्ञानेन सहितं ज्ञात्वा स्वात्मानमुद्धव॥ ज्ञानविज्ञानसंपन्नो भज मां भक्तिभावतः॥ ॥टीका॥ याकारणेगाउधवा
ऐसापवित्रज्ञानाचायावा। तेथ प्रक्षाळणनिजभावा॥ जीउलोवाळखवापरमात्मतत्व॥६४॥ जीउपरमात्मादोनीयक। ऐसेजाणनेतेज्ञा
नदेख। ऐक्यभोगणेपरमात्मसुख। विज्ञानसम्यकसानाव॥६५॥ एसाज्ञानविज्ञानसंपन्न। होउनिकरावेमाझेभजन। यानिजभजना
चिखुण। एकसपूर्णउधवा॥६६॥ तंव्हाजेथेदेखजेकाही। तेमीवाचुनिआन नाही। मगअनन्यभावेतियेठाई। भजेपाहीभावार्थे॥६७॥
ऐसीयामाझाभजनाहोतां। उसेमुनाडीआहोराती। जागृतिस्वप्नसुषुप्ती। माझीनिजभक्तिनमोडे॥६८॥ विसरोनिजावे जेथे। तेथे
चिदेखेमाते। मरणआलेविस्मरणाते। स्मरणहीतेथेहरपले॥६९॥ यापरिज्ञानविज्ञानसंपन्न। मजवेगळेनदेखतिआन। तैसेचिमाझे
अनन्यभजन। शुद्धभक्तीजाणयानाव॥७०॥ मागाऋषेश्वरीयाचिगति। माझीकरोनिअनन्यभक्ती। मजपावलेजैशारीति। ऐक
तुजप्रतिसांगेन॥७१॥ श्लोक॥ ज्ञानविज्ञानयज्ञेन मामिष्ट्वात्मानमात्मनि॥ सर्वयज्ञपतिं मां वै संसिद्धिं मुनयो गमन्॥
॥६॥ टिका॥ जोज्ञानधनेअतिसंपन्न। परमपवित्रविज्ञानेजाण। ऐसेब्रह्मभूतजेब्राह्मण। यज्ञद्वाराभजनकरीतीमाझे॥
७२॥ हृदयाचानिजभुवनी। विकल्पचिभूमिरखाणोनि। शमदमविरक्तिकुडोनी। केलीआवोसाधुनिश्चयाचा॥७३॥ ते
थक्षराक्षरअरणीदोन्ही। गुरुमंत्रेदृढमथुनी। काढिलासूक्ष्मनिर्धुमाग्नी। कुंडीस्थापुनीपरतखीत॥७४॥ शुद्धसत्वा
चेघृततेथ। रजतमद्रव्यसीमिश्रीत। वैराग्यस्त्रुवेनेआहुतिदेत। मंत्रतेथेयुक्तीचे॥७५॥ घेउनिविद्याज्ञानचळखळखीत

संकल्पपशुचाकरूनिघात तेणेयज्ञपतीश्रीअनंत केलातृप्तनिजबोधे ७६ तेथपूर्णाहुतीसकारण घालीतिजी
तेथपूर्णाहुतिसकारण घालीतिजीवभावाचेअवदान यज्ञभोक्ताश्रीनारायण परमात्माजाणसुखीजाला ७७
यापरिमाझेयजन करूनियामुनिगण निवारूनिजन्ममरण माझीसीद्धीजाणपावले ७८ यापरिमाझेयजन
सुनेश्वरीसाधीलीसिद्धी तेचिउधवालागीश्रीकृष्णी व्हावयाकृष्णकृपानिधी प्रपंचनिषेधीषवस्तुसांगे ॥७९॥
श्लोक॥ [illegible] विकारामायां [illegible] ॥ जन्माद्यास्य यद मीमव
[illegible] ॥८॥ टिका॥ मीउधवऐसेह्मणता तूकोणआहेसीनव्हता ऐसे
त्यास्वरूपाचिकथा तुजमीआतासांगेन ८० जन्मस्थीतिआनिनिधन त्रिवीधविकारेसीश्रीगुण याचिआदियेथा
श्रीमायाजाण तीसीचवळणतुसेनि ८१ मायात्रिगुणकार्यासमस्ता तूआश्रयोपैसबाह्यता (तुसेनिअंगीयासीचपळ
ता तूयापरताचिदाता ८२ मासेनिगुणकर्माचपळता तेप्रपंचासीआलीसमस्ता हेमायामयगातव्हता मृगजळता
अभासू ॥ ८३ सकळप्रपंचाचेभान तेतवमृगजळकासमान दिसतहीमिथ्यादर्शन वस्तुतूजाणसत्यनव्हे ८४ तू
जन्ममरणापरता श्रीगुणातेनातळता प्रपंचासीआलीसत्ता तूसीनव्हतातेऐक ८५ तेचिप्रपंचाचिआदिमध्युकी
एसीआहेपरमश्रीति उत्पतीस्थीतिप्रळयाति प्रपंचाचीगतिसत्वेनाही ८६ उत्पत्तिअंतिप्रपंचनसे अंतिकेहीउर
लानदीसे मध्येकाहीजोआभासे तोमायावीदामिथ्याभूत ८७ प्रपंचाआदिपरब्रह्म अंतिउरलाचिनिरुपम
मध्येस्थितिकाळीताचिब्रह्म मिथ्याभवभ्रमभ्रांतासी ८८ सूर्यआदिमृगजळनसे अस्तमानिउरलेनदिसे म
ध्येकाहीजेअभासे तेपहीनसेजकलेश ८९ सर्पआदिदोरवेदोर मध्येभ्रमेभाससर्पाकार अंतिदोरउरसाचा
र तोहीदारदोररूपे ९० यापरआद्यंतिविचारिता वस्तुसताप्रपंचमिथ्या हेउधवाजाणनव्हता वेदशास्त्रार्थासमत ९१
हसीयाप्रपंचाचिघडीमोडी होताजन्ममरणकोडी उधवातुजनलगेबोढी तूप्रमाणरथडीनिसमुक्त ९२ निर्गुणानिःस

गनिर्विकार आजअव्यअक्षर ब्रह्मअनंतअपरांपार ते तूं साचार उद्धवा १३ ऐसे कोनि देवाचि गोष्टी उध्दवे वा
धीलीवाकुनगाठि हरिखअनंदुनजीरपोटी एकलाद्दष्टीनसमायें १४ तूं ब्रह्म ह्मणतायदुराज तेणें हरिखाचेनि
फुंजे उध्दवनाचे स्वानंदभोजे वैकुंठलाजेतुष्टले १५ स्वमुखे तुकोनिश्रीकृष्णे मज ह्मणे तूं ब्रह्म पूर्ण आजी मीस
भाग्यधन्यधन्य धावोनि श्रीचरण वंदिले १६ तूंचि आंगे परब्रह्म ऐसे बोलीलामेघःश्याम तोचि आर्थीचे निजवर्म
उध्दवसप्रेम पूसत ॥१७॥ श्लोक ॥ उध्दव उवाच ॥ ज्ञानं विशुद्धं विपुलं यथैतद्वैराग्यविज्ञानयुतं पुराणं ॥
आख्याहि विश्वेश्वर विश्वमूर्ते त्वद्भक्तियोगं च महद्विमृग्यं ॥ ८ ॥ टिका ॥ विश्वक्सेन विश्वेश्वरा विश्वमूर्ति
विश्वंभरा जेणें पाविजे ब्रह्मसाक्षात्कारा त्या ज्ञान निर्धारा मज सांगे १८ नुसते सांगति ज्ञान ते केवळ मुख जाण
सांगतु वैराग्य युक्ति लक्षण जेणें छेदी बंधन जीवाचे १९ ज्ञानविण वैराग्य आंधळे ते अरडी दरडी अडळे वैराग्य
विण ज्ञान पांगळे युक्ति देखपरि न चले पुरुषार्थ १०० विवेकवैराग्य दोनी प्रबळाल्या हरिख भुवनी तो विषयावस्थानि
रसूनी सोहंपणी जीववर्ते १ जव ज्ञानासी नभेटे विज्ञान तव नीरसेना जीवपण यालागीं सांगावे विज्ञान
जे जीवसीवपण निवारि २ असंभावना दोष शून्य ते बोलीजे ब्रह्मज्ञान जे विपरितभावने विण ज्ञातनीव
विपुल ह्मणति ३ ऐसे विपुलज्ञान तेंयुक्त वैराग्य विज्ञान स्वामी जी हि स्वरूप तु सेंभजन कृपा करूनि सां
गीजे ४ ज्ञानविज्ञाने वैराग्य स्थिति जुनाट तुझी भगवद्भक्ति मज सांगावि सुनिश्चिती हा मूर्ति श्री
केल्या ५ तुझे उत्तम भक्तीकारणे साधू पडले गवषणे धरणें बैसले जीवें प्राणें ते भक्ति सांगणे मज ला
गी ६ तुझी करिता उत्तम भक्ति त्रिविध ताप क्षया जाति आपुली लाभे निजमुक्ति उद्धवे ते आर्ति विनवि
नवितो ७ ॥ श्लोक ॥ तापत्रयेणाभिहतस्य घोरे संतप्यमानस्य भवाध्वनीश ॥ पश्यामि नान्यच्छरणं तवांघ्रि
द्वंद्वातपत्रादमृताभिवर्षात ॥ ॥
॥ श्री ॥ ॥

२ जेत्रिविधतापेतापले जेकामक्रोधीजर्जकेले आशातृष्णाविसंचिले जेनिर्बुजलेजन्ममरणे ८ संसा
रमार्गीआतिघोर दुःखेनुलघेदुस्तर ऐसेश्रमलेजेनर त्यासीनिजछत्र हरीपादपद्म ९ तुझाचरणारवि
दापरते शरणनदेखोआणिकाते यालागीकायावाचाचित्ते शरणभावार्थेतुजआले १० छत्रनिवारिके
वळताप चरणछत्राचेभिन्नरूप त्रिविधतापेसीसंताप निरसोनिनीःपापकरिजन ११ एकशरणनिजचि
त्ते एकवैरेमिसळलेतुते एकतेभ्यावाजनभावार्थे एकतेभयातेस्मरलेतूते १२ एकतेस्नेहदळेसगोत्र
एकाचेकेवळस्नेहसूत्र एकोकामसंगकामतंत्र एकआशाधारनेमस्त १३ एवंनानापरिविचित्र जीहीश
अंग कीलेचरणछत्र भवभयजेमाहाघोर तेतेसमोरहोनशके १४ भक्तवैरिआणिसुहृद आवघ्यारे
निजपद्मपद बापउदारआगाध तूस्वानंदबोधसर्वांचा १५ होमदिजेअग्नीवरि तेअग्नीआपुलेऐसेक
रि माआवचटेपडल्यावरि तेहीकरितेसेच १६ एवंनानायोगेगोविंदा जेमिनलेतुसीयासबंधा त्याचिनि
रसोनिसंसारबाधा समलेनिजपदातूनेसी १७ त्यातुसेचरणछत्रयेथे निवारिश्रीविधतापाते सदावर्षेपरमा
मृते चरणचरणातेयालागी १८ असंसारभयाभेण तुझाचरणआलोशरण त्याभवभयाचेनिरूपण उध्
वआपणसांगत॥१९॥ श्लोक॥ दुरंते जनंसंपतितंविले ऽस्मिन्कालाहिनाक्षुद्रसुखोरुतर्षं॥ समुद्धरैनं कृपया
पवर्ग्यैवचोभिरासींच महानुभाव॥१०॥ टीका॥ संसारकुहरामाजीजन गृहदाराकुपीपडलेजाण या
ठीमाजीदुःखगहण कालसर्पजाणडंकीले २१ याकालसर्पाचेविख क्षणक्षणाचेदेख अभिमानेभुललेलो
क विषयसुखवाछीत २२ नयत्न काळसर्पाचापडीपाडु विषश्रायविषयकेलगाड गोडाचागोडपरमार्थदृढ तो

केलाकडुजीवेभावे २२ विखाहुनिविषयअधिक विखएकवेळामारक विषयोपुनःपुनाघातक कामसर्पेलोक
भुलविले २३ विषयतोकेवळविख यालागीभुललेमुर्ख विषयाचिशृष्ट्यादेख अधीकाधीकवाढति २४ ऐसेदुःख
निमग्नजेजन याचेकरावेउद्धरण म्हणसीलहेकरितिसाधन तेउधरणमिकरिण २५ स्वामीतुसीकृपानहोता को
टिसाधनेतरथा कृपाजालीयाअच्युता भवव्यथास्पर्शेना २६ ऐकेकृपाळुवाश्रीअनंता तुझ्यामोक्षफळरूपजा
कथा तेणेआम्हतेसीपोनिकृष्णानाथा जनासमस्ताउधरी २७ तुझेमुखीचकथापियुख बिंदुमात्रलागतादेख भ
वसर्पाचिउतरेविख उपजविसुखस्वानंदे २८ सकळजनाचाविषयी म्हणसीआग्रहतुसाटाई जनमातेप्रार्थितानाही
देवाऐसेकाहीकळीसी २९ आंधळअंधकुपिपडला देखणालाबावेसमथा तेविज्ञानाधदुःखीबुडता उधरावयानेवता
मीप्रार्थितसे ३० जनअंधकाजालेम्हणसी संसारक्लेशेगासीलेयासी यालागीविसरोनिजसुखासी विषय
दुःखासीलोधले ३१ ऐशीयादिनातेश्रीअनंता कृपेनेउधरावेनवता म्हणोनिचरणिठेविलामाथा श्रीकृष्णाना
थाप्रार्थिले ३२ ऐकोनिभक्ताचिभावविनंति संतोषलाभक्तपति उत्तमसभेचिज्ञानस्थीति उद्धवाप्रतिसांगी
तले ३३ जेसभेसीमुख्यत्वेऋषीकेशी देवऋषीआणिब्रह्मर्षी तेथमिनलेराजर्षी तपाराशीज्ञाननिधी ३४
तेसभेचाज्ञानम[illegible]थितार्थ उधवासीसांगेलश्रीकृष्णनाथ श्रोतिआवधानद्यावेतेथ एकाविनविजनार्दन
काय श्रीकृष्णबोलीला ॥३५॥ श्लोक॥
ज्ञानिआणिपुरातन वळाभंगवतआपण श्रोताउधवसावधान
श्रीभगवानुवाच इथंमेतमुराराजाभीष्मंधर्मभ्रतांवरं अजातशत्रुपपृछ सर्वेषानोऽनुश्रृण्वतां ॥११॥
तुवापुत्रिले जेज्ञारिति तेसीयाचिगाउपपत्ति धर्मेपुत्रिलेभीष्माप्रती देहातिशरपंजरी ३७ ऐकसाध
र्माचिथोरि जासीनाहीसंसारि ससवादिनिजनिर्धारि जोऋषिमंत्रिजन्मला ३८ करावयापांडवनिर्दळ

जन्म रे हीक्षावया आपण ॥ न र्मपुसता दुर्योधन ॥ धर्मअसत्य वचन न बोले ॥ ३९ ॥ ऐसा राजा
युधीष्टीर ॥ निर्मलपरमपवित्र ॥ तेणे करूनि असादर ॥ भीष्म महाविरविला ॥ ४० ॥ जो परमधार्मीक निर्धा
रि ॥ जो धर्म नेमव्रतधारि ॥ जेयाचे जन्म ब्रह्मचारि ॥ जो महासुरिवंदिजे ॥ ४१ ॥ नमो उतागुरू त्याचि पायरि
जो परशुराम सीयुयुंध्धकारि ॥ परीक्षाशी स्वदाचि कुमरि ॥ जो नकरिच नोवरि ॥ ब्रह्मचर्य ॥ ४२ ॥ धर्मेनु
विदिसी गुरु परशुराम ॥ तारानि जी तत्त्वाकरूनि नेम ॥ तेणे संतोषोनि परम ॥ आपुले नाम आंकुणा घाली ॥ ४३
अधिक संतुष्टे परशुराम ॥ माझ्या ब्रह्मचर्या यनेम ॥ भीष्मा तुज बाधीना काम ॥ वरपरम दिधला ॥ ४४ ॥ जनकसे
तोषाकारणे ॥ आपुले तारूण्या दिधले जेणे ॥ गार्धक्य घेउनि आपणे ॥ सुखी करणे शान्तनु ॥ ४५ ॥ पितये दिधले आसीर्वा
दा ॥ ऐक भीष्मा अतिप्रबुध्धा ॥ वार्धिक्य क्षीणदशा कोचि आपदा ॥ ते तुज कदा बाधेना ॥ ४६ ॥ यालागी जव जव झाला
रपण ॥ तेप तव याचा प्रतापगहन ॥ काळाचि शक्ती खुटली जाण ॥ न करवे क्षीण भीष्मासी ॥ ४७ ॥ यालागी तो उरीका
जकाम ॥ आंकुणारि [illegible] परशुराम ॥ हाची धार्मिष्ठी वरिष्ठ धर्म ॥ हे साजे नाम भीष्मासी ॥ ४८ ॥ जाचे प्रतिज्ञेच्या ये
निर्धारि ॥ देवासी लाउनिया हारि ॥ निशस्त्रीही करि शस्त्रधारि ॥ यवढी थोरि प्रतिज्ञेचि ॥ ४९ ॥ नमो उताप्रजननम याहा
युधीमीसकलनिगीविंदा ॥ हारी लाउनिया मुकुंदा ॥ चरणारविंदा लागला ॥ १५० ॥ आणवेकूनि निर्धारि ॥ शस्त्रास्त्रे
सांडीली दुरि ॥ पुढलि बाण भरिला जिव्हारि ॥ शस्त्र करिन धरीचि ॥ ५१ ॥ बाणी कुउ तरले जीव्हार ॥ विकळता देखोनि
थोर ॥ भीष्म कुरानी नीज निर्धार ॥ जाला तत्पर देहत्यागा ॥ ५२ ॥ हे दक्षीणायन अतिघोर ॥ भीष्मे ऐकेना उत्तर ॥ काळा
सी करूनियां दुर ॥ स्वशरीर राखीले ॥ ५३ ॥ मग निजात्मा निर्धारी ॥ भीष्म पहुडे शरपजरि ॥ याते युधीष्टीर प्रश्न क
२ रि ॥ महत्त्वे षष्ठ्यरि परीस [illegible] ॥ ५४ ॥ आता सकळ कादखता ॥ जाला युधीष्टीर पुसता ॥ तेचि पुरातन कथा ॥ तुज मी आता
सांगेन ॥ ५५

॥ निरस्ते भारते सर्वे सहस्त्रेषु नविकुलः ॥ श्रुत्वा धर्मान् बहून् ...
॥१२॥ मीसंधीकेरिला श्रीकृष्ण । ते न मनीचि दुर्योधन । म्यासकर्जीता आपण । तरिदृरूपणयुधासी ॥ ५६ ॥ एवं
देवबळेकुरूक्षेत्री ॥ कौरवपांडवसुसारि । सापलन दुर्योधनादि वैरि । सपरिनि माले ॥ ५७ ॥ युधनिवर्तत्मीयाटि । धर्मबै
सला राजपाठी ॥ तेण आभीमान घेतला पोटी । माहादोषीस्ट थीमीयुक्त ॥ ५८ ॥ मीराजीबैसता आपण । ह्मणे म्यामा
रीला गुरू ब्राह्मण ॥ म्यामारिला कर्ण दुशासन । राजा दुर्योधन म्यामारिला ॥ ५९ ॥ उसनोस्थीतिभ्रळयकती । येथस्थिरू
जाणतवेता । तसाडोनियासर्वथा । अहंकर्ता ह्मणे धर्म ॥ ६० ॥ दृढाआभीमानाचे खटाटोपी । थोरहोउनिया आनुता
पी । गोत्रहंता मिमाहापापी ॥ ऐसआरोपिनिजमाथा ॥ ६१ ॥ त्यासीयावया समाधान । समयभीष्माचेनियोन । तेथम्या
नउनिया जाण । धर्मकेला प्रश्नन तेऐका ॥ ६२ ॥ राजधर्मदानधर्म । पुशिलतेण आपधर्म । मुख्यतेपुसीला मोक्षधर्म । उत्त
मातमे परिस ॥ ६३ ॥ श्लोक ॥ ज्ञानं तेऽहं सविज्ञानमिदं वक्ष्याम्यशेषतः । यज्ज्ञात्वा नेह भूयोऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते ॥ भीष्म उवाच ॥ ...
... ॥ १३ ॥ टीका ॥ तेभीष्म मुखीचि मोक्षधर्म ॥ म्यापरिसीले आतिउत्तम ॥ जे निरसति भवभ्रम ॥ सकळकर्मदृ
ढक ॥ ६४ ॥ ज्ञानविज्ञानशुध्धाभक्ति ॥ आनित्यनासेवैराग्यस्थीति ॥ भीष्मसांगीतले धर्मप्रिति ॥ तेमिनिश्चीतिसांगेन ॥ ६५ ॥
ह्मणेण भीष्मासीदेवदत्त ॥ तेणे देवावरिठेउनिचित्त ॥ शरपंजरि सुनिश्चीत ॥ निजात्मयुक्त पहुडला ॥ ६६ ॥ तेनिश्चीतिसांगीन तो
मोक्षधर्म ॥ यातमुख्याचे ज्ञान प्रथम ॥ तेज्ञानसांगपुरूषोत्तम ॥ अतिउत्तम आवधारि ॥ ६७ ॥ श्लोक ॥ नवैकादशपंच
त्रीन् भावान्भूतेषु येन वै ॥ ईक्षेताथैकमप्येषु तज्ज्ञानं मम निश्चितम् ॥ १४ ॥ टीका ॥ प्रकृतिपुरूषमहतत्त्व
पंचतन्मात्रा सूक्ष्मस्वभावो ॥ अहंकारासकट नव ॥ तत्त्वे वेभवडे संख्या ॥ ६८ ॥ एकादशबोलीजेत ॥ अकराही इंद्रिये येथ ॥ प
चतेपंचमहाभूते ॥ तिनितेनिश्चित तीनगुण ॥ ६९ ॥ ते तत्त्वसंख्या उणखुण ॥ गणिता अठाविस जाण ॥ इयसर्वभू

तीसमसमान ॥ तत्वे जाण वर्त्तती ॥ ७० ॥ हीरण्यगर्भादीस्थावरांत ॥ तत्वे समान गा समस्त ॥ अधीक उणे नाही
यथ ॥ जाण निश्चीत उध्दवा ॥ ७१ ॥ तैसेचि गा जीवचैतन्य ॥ प्रतिबिंबले समसमान ॥ जेनामरूप अभीमान ॥ सर्वांसी
जाण प्रकाशीक ॥ ७२ ॥ थिल्लरि विहीरि सागरि ॥ चंद्र प्रतिबिंब समचि धरि ॥ तेवि ब्रम्हादिक मशयकवरि ॥ जीवत्वद्वारि
शीसाम साम्य ॥ ७३ ॥ भूतसमसमान चैतन्य ॥ एकात्मा देखणे जाण ॥ याना वगा शुध्द ज्ञान ॥ माझा ही जाण हा निश्चयो
॥ ७४ ॥ आता विज्ञानाचे लक्षण ॥ तुज मि सांगेन सपूर्ण ॥ तश्लोकार्ध निरूपण ॥ स्वयं नारायण सांगत ॥ ७५ ॥ श्लोक ॥
॥ एतदेव हि विज्ञानं न तथैकेन येन यत् ॥ टीका ॥ पूर्वि देखते निस्वभावे ॥ व्यापक वस्तु निये सर्वे ॥ व्यापिले असति
देहातित वे ॥ हे मानि जीवेभावे निश्चीत ॥ ७६ ॥ जेवि का घटमात्रास ॥ सबाह्य व्यापक आकाश ॥ तेवि सकळ प्रपंचास ॥ चिदा
भास व्यापक ॥ ७७ ॥ ऐसे जे का शुध्द ज्ञान ॥ ते ज्ञेय प्राप्तीचे कारण ॥ ज्ञेय पावलीया ज्ञान ॥ हारपे जाण वृत्तिसी ॥ ७८ ॥ का श्या
ने वस्तु गम्य जे ॥ या लागी ते ज्ञेय म्हणीजे ॥ ज्ञान पावलीया ज्ञेय लाजे ॥ जेवि का सूर्य जेरपद्योत ॥ ७९ ॥ जळी रिघाल्या लवण
लवणपणा मुके जाण ॥ तेवि ज्ञेय पावलीया ज्ञान ॥ ज्ञातेपण हरवि ॥ ८० ॥ ज्ञेय पावलीया सम्यक ॥ स्वरूपी चिन्मात्र एक ॥
तेथे मिथ्या व्याप्य व्यापक ॥ साधक बाधक असेना ॥ ८१ ॥ जेवि उदेलीया गभस्ती ॥ सतारा लोपे रोहीणिपति ॥ तेवि जागेसी ज्ञान
सपति ॥ ज्ञेयाचे प्राप्ती पुढे लोपे ॥ ८२ ॥ ऐसे आपरोक्षन कृता सांग ॥ देहादि प्रपंचाचे लींग ॥ आत्या वेगळे देखे जग ॥ शाब्दे ले
गबग ब्रम्हज्ञाना ॥ ८३ ॥ शुध्द शाब्दीक जे ब्रम्हज्ञान ॥ ते ही गुणात्मक जाण ॥ वस्तु निराकार निर्गुण ॥ जन्ममरण तिसी नाही
॥ ८४ ॥ त्रीगुणाति तु केवळ नाशीवंत ॥ ये चि विखी प्रस्तुत ॥ सांगत आहे श्रीअनंत ॥ आतवंत साकार ॥ ८५ ॥ श्लोकार्ध ॥
स्थीत्यप्ययान्यत्र ॥ तस्य भावो नास्ति गुणात्मनः ॥ ७५ ॥ टीका ॥ जरि नसते नाशीवंत ॥ तरि सद्गुण येते सत्य
उत्पत्ती स्थीति निधनवंत ॥ जाण ये थ त्रीगुणची ॥ ८६ ॥ रजोगुणे होय उत्पत्ती ॥ सत्वगुणे कीजे स्थीति ॥ तमोगुणे नाशी आति
त्रीगुण प्रवित्ति स्वभावो ॥ ८७ ॥ या गुणा माजी वस्तु असे ॥ जेणे निर्गुण कर्म प्रकाशे ॥ परि जन्ममरणादि दोष ॥ आलिप्त वसे अ
विनाशी ॥ ८८ ॥

हे तीनी गुणा आश्रयभूत ॥ जिचेनि गुण कर्मे वर्त्तत ॥ ती वस्तु त्रिगुणातित ॥ तेचि सांगत श्रीकृष्ण ॥ ८९ ॥
श्लोकः ॥ आदावंते च मध्ये च सृज्यात्सृज्यं यदन्वियात् ॥ पुनस्तत्प्रतिसंक्रामे यच्छिष्येत तदेव स
त् ॥ १६ ॥ टिका ॥ गुणा आदि मध्य अवसानी ॥ सृष्टी उत्पती स्थिति निधनी ॥ जे असे अविनाशपणी ॥ ते मी मानि स
तत्वे ॥ ९० ॥ तेचि सतत्व गा ऐसे ॥ जाचेनि अधारे जग वसे ॥ जे जगास बाह्य भरले असे ॥ जग प्रकाशो जाचेनि ॥ ९१ ॥ हे जग
चे लोप जाये ॥ परि तिस चळेचि नाहे ॥ ऐसी जे निजवस्तु आहे ॥ जैवि आटले कोरादि ॥ तन्तू पाहस ततले ॥ ९२ ॥ जैसे घट मठ होती जा
चे ॥ आकाश न राहे सहज गति ॥ ते विश्व हा डाळयो उसति ॥ वस्तुचि स्थीति संचली ॥ ९३ ॥ जैवि आळंकारा पूर्वि सोने ॥ आळंका
रि सोने सोनेपण ॥ आलंकार नाशी न नाशनेण ॥ जे विकासोने निज स्थीती ॥ ९४ ॥ तेवि अकळोनि चराचर ॥ वस्तु असे अख
डाकार ॥ होता जाता आकारविकार ॥ वस्तु अणुमात्र विकारेना ॥ ९५ ॥ ऐसी जे वस्तु अखंडपणे ॥ तिचा ठाई च्यार प्रमाणे
ई ही उमाणी वस्तु जाणणे ॥ प्रपंच देखणे मिथ्यत्वे ॥ ९६ ॥ श्लोक ॥ श्रुतिः प्रत्यक्षमैतिह्यमनुमानं चतुष्टयं ॥
प्रमाणेष्वनवस्थानाद्विकल्पात्स विरज्यते ॥ ॥ टिका ॥ एक अद्वैत ब्रह्म पाही ॥ दुसरे आणीक का
हीनाही ॥ प्रपंच मिथ्या वस्तुचा ठाई ॥ हे प्रमाण पाही वेदवाक्य ॥ ९७ ॥ प्रत्यक्ष देखीजे आपण ॥ देहादिकाचे
नेश्वरपण ॥ दुसरे परम प्रमाण ॥ क्षणिक जाण प्रपंचा ॥ ९८ ॥ मार्कंडेया आणि त्रुसुंडी ॥ ऱ्ही प्रपंचा
चौराशी कोडी ॥ देखीली गा रोकडी ॥ कल्पकोडी कल्पाति ॥ ९९ ॥ महाजन प्रसीध्ध हे श्रवण ॥ प्रपंचासी
क्षणीकपण ॥ हे तीसरे गा प्रमाण ॥ उधवा जाण अनित्य ॥ २०० ॥ गारुड प्रसीधी अनुमान ॥ मिथ्या
प्रपंचाचे भान ॥ दिसमृगजळासमान ॥ वस्तु ला जाण असेना ॥ १ ॥ दोर दोरपणे साचार ॥ त्र

मे भासे नानाकार काष्टसर्प किंसोसाहार नाहीजळधार जळाची २ तेवि वस्तु एकचि देखन
तेथे भ्रमें मदवार गडुन हे ऊन्यु किंवा सगुण कर्मधर्माचरण ते मिथ्या ३ यापरि करिता अनुमा
न मिथ्या प्रकृति प्रपंच ज्ञान हे वेदांत मत प्रमाण सत्य जाण उधवा ४ तत्तु वेगळा पटकही याजे
ना आणि क्रियटा इ तेवि ब्रह्मावेगळा पाही प्रपंचु नाही सत्य हे ५ चहु प्रमाणी प्रपंच स्थीति मिथ्या सा
धीली निश्चीति ते प्रपंच विषयाशक्ति सांडुनि विरक्ति धरावि ६ येचि विरक्तीचे निरूपण स्वयें सांगता हे ना
रायण उभयलोकि विषयध्यान ते मिथ्या जाण अमंगळ ७ श्लोक ॥ कर्मणां परिणामित्वादाविरि
ञ्च्यादमंगलं ॥ विपश्चिन्नश्वरं पश्येददृष्टमपि दृष्टवत् ॥ १८ ॥ टीका ॥ करूनि कर्माचे साधन
पाविजे लोक तो नैश्वर जाण आदिकरुनि ब्रह्मसदन नैश्वर तुं जाण अमंगळ ८ जे ते लौकिकिचे सुख
गहन ते विखेरा दिधले जैसे अन्न खाता गोड परिनामि मरण तेवि अधःपतन स्वर्गस्था ९ जैसा देखीला
हा लोक येथ तैसाचि स्वर्गभाग तेथ जे दोन्ही जाण अंतवंत नाश प्राप्त दोहीसी १० काळे पाढरे दोनी स्व
णी जेवि सम अपवित्रपणी तेवि इहपरलोक दोन्ही नैश्वरपणि समान ११ इहामुत्रभोगासक्ती यापरि धरावि वि
रक्ती या नाव वैराग्य स्थिति जाण निश्चीति उधवा १२ मागि तुसी प्रश्नातीत पुशीली होती माझी भक्ति ते
मी सांगेन तुज प्रति यथानिति निजभोजे १३ ॥ श्लोक ॥ भक्तियोगः पुरैवोक्तः प्रीयमाणाय तेऽनघ
पुनश्च कथयिष्यामि मद्भक्तेः कारणं परम् ॥ १९ ॥ टीका ॥ पूर्वि भक्तिचि महदाख्याति तुज सांगीत
ली निजस्थिति ते भक्ति तुज अति प्रीति तरि मि मागुति सांगेन १४ एक उधवा पुण्यमूर्ती जासी आवडे मा

सीभक्ति तोमजपढियताति जगति भजनपरमभक्ति प्राप्तीमद्भक्ता १५ तेभक्तिचेनिज
लक्षण प्रथम भूमीकाआरभून देवासांगेआपण येथेसावधानकावेश्रोता १६
श्रधामृतकथायामशश्वन्मदनुकीर्तनं परिनिष्ठाचपुजायांस्तुतिस्तवनंमम २० टि
का अमृतरूपजामाझाकथा श्रधायुक्तश्रवणकरिता फिकेकरनियाअमृता गोडीभक्ति
पथात कोळलागे १७ अमरअमृतपाणकरिति तेहीवोरवीमरोनिजाति माझेकथामृतजेसे
विति तेनागवतिकळिकाळा १८ सेविलाकथासारांमृत अतिशयजालेउन्मत मोरले मोते
लेमारित धाकेपळेसमस्तसंसार १९ सेविताकथामृतरस मज्ञानिरंगलेअंतर तेमाझेगु
णमाझेचरित्र गातिसादरउल्हासे २० माझेनाममाझीपदे नानाछंदअद्वैतबोधे किर्तनि
गातिस्वांनदे परमानंदेउल्लत २१ सप्रेमसंभ्रमाचेमेळि गर्जतनामाचाकल्लोळि नामास
रिसीवाजेटाळी जालीहोळीमाहापापा २२ ऐकोनीकिर्तनाचागजर ऱ्हवाये मलोकीचाव्या
पार रिकामयमकिंकर यमपाशभारलपविला २४ ऐकोनिकिर्तनाचागजर देखोनिकिर्तना
चिगोडी देवधावलेलवडसवडी वैकुंठिहूनिघालीउडी अतिताततडीस्वानंदे २५ ऐसा
कीर्तनाचागजर करितानिसनिरंतर याआधिनमिश्रीधर भुललोसाचारकिर्तने २६
जैसेकिर्तनतैसीपुजा आदरेपूजीगरुडध्वजा पूष्पापाधीसंभारसमजा अतिवोजाद्यवच
वित २७

हे श्रीयाकिर्तनाचि आवडी जाली प्रायश्चीते देशोधडी ती
र्थे होउनि ठेलीबापुडी फिटलीसाकडीजपतपाचि २३

अति निष्ठा सावधान । यापरि करि माझे पूजन । माझी स्तुति माझे स्तवन । रिकामा अर्धक्षण जावो
नेदि २८ आदरः परिचर्यायां सर्वांगैरभीवंदनं मद्भक्तपूजाऽभ्यधिका सर्वभुतेषु मन्म
ति २१ इंद्रियें वेचली पूजाविधानें वाचा वेचली हरिकिर्तनें हृदय वेंचलें माझे ध्यानें अंघ्री
गमनें वेचले २९ ऐसा आसादर वाडकोड सबाह्य वेचला मजकडे माझे भक्त देखील त्यापुढे हरिख
मजकडे येवो विसरे ३० माझे भक्त भाग्य येती घरा तें पर्वकाळ दिवाळी दसरा तेथे तिर्थ धावति
माहेरा जेवि सासराहुनि कुमारी ३१ पाहावया भक्तपुजेचि आवडी सनकादिकाचि पडे उडि नार
द अलक्षादि भक्तकोडी चढोवढी धावति ३२ तेथे सीध्य यती गा आलोट स्वर्गराचे टेक फुटे महा
नुभवाचा ढीग दाट पितर नेटपाट धावती ३३ वेदासी रिघाव न घडे विधुनि बुजला मागे मुर
डे माझा भक्तपूजेचेनि कोडे दारापुढे वाट दाटे ३४ मद्भक्तपुजेचिया उल्हासा मज ठकपडे हृ
षीकेशा स्वराचा पाड काई सा भक्तपूजनि ऐसा महीमा आहे ३५ मागा सांडुनि माझी पूजा
तेणें मद्भक्त पूजीले वोजे तेणें मज पूजीले अधोक्षजा परिवार समाजासमवेत ३६ प्रतिमा मा
झ्या अचेतन व्यक्ती भक्त माझा सचेतन मूर्ति त्यासी पूजीलया मी श्रीपति यथा निगुति संतोषे ३७
जैसा मद्भाव मद्भक्तिं तेवि भाव सर्वभूतिं नानाकार भूताकृति परि आत्मस्थिति अविकार ३८
दिसे देहाकृति मुंडली तीत म्हणति रांडली परि आत्म्याचि रांड ना ही जाली असे सवकि आत्मस्थी
ति ३९ दीर्घ वक्र अणि वर्तुळ दिसति भिन्नाभिन्न इगळे परि अग्नियकचि केवळ तेवि भूत सकळ मद्रुप
४०

चित्रामाजीनानाकृति पाहतांअवघीएकभीति तेविमिचिदात्मा सर्वभूति निजभावेनिश्चीति
जाणावा ४१ सांडुनिअंहकारदुजा सर्वभूतिभावामाझा हेउत्तमोत्तमभोवेमाझीपूजा मजअ
धोक्षजापढीयंता ४२ एवीजोमाझीपूजाकरि तोमजपढीयंतागाभारि मिसर्वांगेराबेत्याचा
घरि तोमजवरिमिरासी ४३ याचाचेष्टोचिगति तेचिमाझीभजनस्थिति हेचिस्वमुखेश्रीपति
उधवाप्रतिसांगत ४४ ॥ श्लोक ॥ मदर्थेष्वंगचेष्टा च वचसा मद्गुणेरणं ॥ मय्यर्पणं च मनसः
सर्वकामविवर्जनम् ॥ २२ ॥ टीका ॥ लौकिकशारीरकर्मगति तद्धारानिपजेमाझीभक्ति अ
भीनवमाझीभजनस्थीति सांगोकितिउधवा ४५ बेसोनियाहटवटि सांगतालोकीकाहीगो
ष्टी यामाजीमाझेकिर्तनउटि मद्गुणगोमटिगर्जेवाचा ४६ स्वधर्मक्रीयाकरणे तेहीअर्पिमज
कारण मजवेगळेकाहीतेणे करूनेणेअनुमात्र ४७ सर्वेइंद्रीयाचिस्थीति सहजेनिफजेमाझी
भक्ति माझेनाममाझीकिर्ति वाचारितिराहोनणे ४८ मनासीआवडेजेजेकाही तेतेआर्पिमि
आवेपाही राखीआपुलेमनतेही माझाठाईसमर्पि ४९ माझेस्वरूपाचेठाइजाण केविघडेमनाचे
अर्पण तेचिविषइनिरूपण स्वयश्रीकृष्णसांगत ५० ॥ श्लोक ॥ मदर्थेऽर्थपरित्यागो भोगस्य च
सुखस्य च ॥ इष्टं दत्तं हुतं जप्तं मदर्थं यद्व्रतं तपः ॥ २३ ॥ टीका ॥ मिपरमात्मापरमस्वार्थ ऐसाक
रूनिनिश्चीतार्थ वेचितांधनधान्यसर्वार्थ निजपरमार्थसाधावया ५१ परमार्थसाधावयाअव्यंग
सांचारपोटिचापोटिचाविराग मीभेटावयाश्रीरंग सकळभोगसांडीति ५२ छत्रचामरहस्तिघोडे
त्यागुनिहोतिगाउघडे ऐसेवैराग्यधडफुडे मजरोकडेपावावया ५३ माझेपावावयानिजसुख

ये

द्रव्य दारा पुत्रादिक त्यागुनि सांडीति निःशेष यापरि देख अनुतापी ५४ आवडी करिता मासे
भजन विसरे भोगाचि आठवन मासे प्राप्ती लागी जाण रिता क्षण जावो नेदि ५५ मासेनि
उद्देशे परम करी श्रौत स्मार्त स्वकर्म अग्निहोत्रादि यागहोम व्रत नेम मज लागी ५६ मासे टाकु
वयाचि रूप गायत्र्यादि मंत्र जप मासे पावावया निजस्वरूप दुष्कर तप आचरति ५७ मी ईश्वर
विश्वतोमुखी विश्वंभर विश्व तो होतसे सुखी या लागी तो दिन मुखी करी अवश्य की अन्नदान ५८
हृदई मी स्वतासिध्ध जाण त्या मासे करूनि आवाहन आपण करिजे भोजन ते ही मदर्पण ता करि ५९
कवळ कवळा हरि स्मरण ते अन्नाचि होय ब्रह्मपूर्ण यापरि मासे भक्त जाण कर्म मदर्पण स्वयं करिति
६० ऐसी सर्व कर्मे कृष्णार्पण सर्वदा जो करि जाण साचे मन होय मदर्पण ते चि निरूपण देवो सांगे ६१
एवं धर्मैर्मनुष्याणामुद्धवात्मनिवेदिनां मयि संजायते भक्तिः कोऽन्योऽर्थोऽस्यावशिष्यते २४
सर्व कर्म मदर्पण करिता शुध्द होय मन जे वित्त हि कामविता जाण होय मदर्पण सोज्वळ ६२ पुटि
घालीता सुवर्ण अधिक तेज चढे जाण करिता वस्त्राचे क्षाळण स्वच्छपण धावटि ६३ तैसी सर्व कर्मे म
दर्पण करिता निर्मळ होय मन तेकाळि मनाचे मळ दुपि नाण होतलगे ६४ पुरदाटलि या सरितासी सवे
गटाकति सींधुसी तेवि निर्मळ लेमनासी मास्या स्वरूपासी पावणे ६५ मासे स्वरूपि मनाची स्थिति ते
आर्त जिज्ञासु अर्थी अर्थी हे तीन होत काळि हरपति मासी भक्ति चौथि उल्हासे ६६ मासे भांडवल मज
एक भक्ति तथ दुजी तिजी आणि चोथी हे साधकाचि साधन भ्रांति बहुत भक्ति मज नाही ६७ ते चि मुख्य

अत्यादरपूर्वक १ उधवा तुसे प्रीति निर्व्याज मज गुह्याचे गुह्य जे ते भक्तीचे करनियारखाजे तुज तुज
मी सांगीतले साचार २ त्या सांगीतले जे शारिरि ते सी सेवा विमासी निज भक्ति ऐसे बोल बोलीता श्री
पति उधव प्रती उचलीला ३ मागाहा कुनी पीतांबर सांडोनिया रांखके उधव उचलीला श्रीधरे
तरि प्रेम न सावरे देवाचे ४ ठाव[illegible]णेचि दोकरि मग चारि भुजा पसरि उधवाते हृदयावरि प्रतीथो
रि आलीगी ५ हृदयी हृदय एक जाले ये हृदयीचे ते हृदई घातले कृष्णे सर्वस्व आपुले ते हृदयी सूदले
उधवाचे ६ देव असकाम निचाड त्यासीही भक्तीची ऐसी चाड अतिशय उधवा लागला गोड स्वानंद कोड
पुरवी त्याचे ७ उधव प्रेमाचा लववला हो आलीगण साडुनि विसरे देवो कृष्णा हृदय हृदया जडल्या पाहा हो
उधवा उधवो विसरला ८ ऐसे स्वानंद वाडेकोडे दोघे मिसकले निचाड चाडे भक्ती सुखाचा सुरवाडे उ
धव गाढ मिनला ९ कृष्णे सर्वस्व अपुले उधवाचे हृदयी सूदले हे उधवा किं कोनाही दिधले [illegible] केले गो
पिदे १० हा अर्थ कळला उधवासी होईल मज ऐसी ऐक्यासी पुढिल कथा सुरस ऐसी मग कोणापासी सांगावि
११ उधवा मज वाडकोडे अखंड बोलो हेचि आवडे परि ते सश्रोता न जोडे हे थोर साकडे मज आसे १२
भक्ती सुखाचा सुरवाड सांगता मास्ये पुरेकोड ऐसा श्रोता केचा गोड याला गी उधवा आदु प्रेम सूए १३
सूर्यापासूनि प्रकाशकिर्ण तैसे सुटले आलीगण कृष्ण उधव जाले भिन्न परि अभिन्नपण मोडेना १४ पुढिल
कथेचीसंगति दूरटली श्लोकसमति श्रोता विरुध न घ्यावे चित्ति मूलार्थ निश्चीती विचाराया १५ मुळीचे पद
संकोचित तेथ उत्तम भक्तिभावार्थ स्वयें बोलीला श्रीकृष्णनाथ तोचि म्या अर्थ विस्तारिला १६ नारतम्यावस्था
ची घडी उकलीता थोरवाढ वाढी ते विमूळ पदाचि चडमोडी कथा यव ढी विस्तारली १७ सोचे ध्वनितार्थे पोरि
मूळपदाचा पद पदापैरि तो म्या उकलु दुनि श्लोकि पाहावा सावचित्त श्लोकु ताधी भगवंत ध्वनितार्थ बोलोनि गे
ला १८

श्री

त्याचिध्वनितांचेपोटी होतिभक्तीप्रियसारहस्यपेटी तेम्याउघडुनिदाविलीदिठी इथाचावटिक्षणिहा
ले १९ तवश्रोताम्हनतिनवलयथ मुक्तीचपदहोतेगुप्त तेकाढिलेभक्तीसारामृत हृदयस्थहरी २०
तुम्हहृदयीकृष्णानाथ प्रगटोनिआपुलेहृद्गत ग्रथीअसेबोलवित ग्रंथेयेथार्थअर्थीला हेस्तानिश्चीतक
ळलेआम्हा २१ आम्हालेकताभक्तिसारांमृत चितिचेतन्यउधळत होतीदेखणासुनिश्चीत ग्रंथयथार्थ
अर्थीला २२ हेएकोनिसंतांचेवचन हरिखलायकाजनार्दन मस्तकीवंदीलेचरण पुढीलनिरूपणअ
वधारा २३ निजभक्तिचेदृढीकरण आदरेकरितअहेश्रीकृष्ण सांगीतलेतेचिनिरूपण पूढतिजाणसांगत
२४ ॥ श्लोक ॥ यदात्मन्यर्पितंचित्तं शान्तं सत्त्वोपबृंहितं ॥ धर्मं ज्ञानं सवैराग्यमैश्वर्यं चाभिपद्यते ॥ टीका ॥
आपुलेजेकाअंतःकर्ण तेकरितामदर्पण माझीनिजभक्तिउल्हासजाण जीचेनिरूपणम्याकेले २५
मदुपिअर्पावयामन स्वधर्मसांगेनजाण माझेकरितानामस्मरण पापनिर्दळनतेणेहोय २६ सकामस्मर
तानाम नामपुरविसकामकाम निर्विकल्पस्मरतानाम करिभस्मपापाचे २७ होतापापाचेक्षाळण रजतमजी
णोनीजाण सहजेवाढेसत्वगुण धर्मपरायणधार्मीक २८ स्वधर्मनिष्ठसत्वगुणे अढळपडेवैराग्याचेठाणे
वैराग्यविषयनिर्दळणे निजज्ञानतेणेप्रकाशे २९ वाढल्यासविवेकज्ञान लागेस्वरूपाचेअनुसंधान तेमदर्प
णमनहोय ३० मनजाल्यामदर्पण निजभक्तिउल्हासजाण जीचेगतश्लोकीनिरूपण मीसंपूर्णसांगीतले ३१
निजभक्तीपावल्यासंपूर्ण भक्तेनमागताजाण अष्टमाहासीधीआपण याचेआंगणेवोळगति ३२ ऐशीनजो
डतामाझीभक्ति नलाभताआत्मस्थीति वर्तणेजेवीषयप्राप्ति तेअनर्थमाझीअनिवार ३४ ॥ ॥ श्लोक ॥
यदर्पिततद्विकल्पेइंद्रैः परिधावति ॥ रजस्वलं चासन्निष्ठं चित्तं विद्धि विपर्ययं ॥ २६ ॥ टीका ॥ ॥

जोसी थीकेउ कधानपाहे तेअवकोपकोणाअयेरोहे माझीसपूर्णप
दृविलाहे नदेश्मा होयाम९ते ॥ ३३

जोसत्यनमानिवेदशास्त्रार्थ साचजो नम्हणेपरमार्थ जोगृहदाराद्रव्यासक्त त्तोलौगतविषयासी ३५ तेणे
असतसेमळमेळे दारूनरजोगुणखवळे तेणेचितहोय शास्त्राधंळे विपरितेकळेभावार्थ ३६ जासीविषयीचाधु
कीगहन त्यासीम्हणतिअतिसज्ञान जोकरिपुरुषचेछळण तोहोयमान्यपंडितपणी ३७ जोसीप्रपंचअतिवि
स्तार त्यासम्हणतिभाग्यथोर जोनानाभोगीपाळीशरिर सकळतिनरत्याम्हणति ३८ जोअनुतापिपरमार्थविरवी
त्यासीम्हणतिपरमदुःखी जोनानाविषयातेपोखी यातेमाहासुखीमानिति ३९ जाचेनिबोलेमनुषसरे त्याचेसी
धवमानितिखरे जोउदासराहेअनाचारे मुळनिधरितोम्हणति ४० जाचारांभीकअचार त्यातेम्हणतिपवित्र
नर जेस्त्रीयादीशुद्रादेतिमंत्र तेत्यातेथोरमानिति ४१ जोकाअनुतापिवैरागी त्यातेम्हणतिअतिअभागी जो
उघडविषयातेभोगी तोराजयोगीमानीति ४२ स्वयद्रव्याचाअभीलासी द्रव्येचीमुखलाकि यातेम्हणतिअति
विवेकि धर्मतत्त्वलोकिहोयका ४३ जाचेगारिबहुसालधन तोसर्वासीअवशमान्य तोचिपवित्रतोसज्ञान ऐसेवि
परितज्ञानहोत्लागे ४४ आपणसर्वामासर्वेश्वरा हेविसरोनियानिरंतरः अधर्मीअकर्मीअनीश्वर मीअज्ञानपुर
षहेमानि ४५ तेथेकउपजेमासीभक्ति कैसेनिहोईलमासीप्राप्ती ऐसेजन्मलेतेणोकीति संसारआवर्तिवर्तता
४६ परैसप्राप्तीचेकारण अतिगुह्यचारिलक्षणे पोशतितकृपागुणे उधवाकारणेहरिसांगे ४७ धर्मा
च्चिभजनभोय ज्ञानवैराग्यऐश्वर्य मासीप्राप्तीअवश्यहोय हेचिउपायआवधारी ॥४८॥ श्लोक ॥ धर्मोम
द्भक्तिकृत्प्रोक्तो ज्ञानंचैकात्म्यदर्शनं ॥ गुणेष्वसंगोवैराग्यमैश्वर्यंचाणिमादयः ॥ २८ ॥ टिका ॥
एकउधवानिजवर्म गुह्यसांगेनमीपरम मासीभक्तिजेसप्रेम उत्तमधर्मतोजाण ४९ एकेयकासता
निजबोधें परतोनिकदानुपजेक्रोध यानावगाज्ञानशुध कृष्णपरमानंदसांगत ५० धनधान्यरत्ना
चाराशी उर्वशीअस्मात्रोजारासी तेआवघेतृणप्रायजासी वैराग्यत्यासीआलीम्हणो ५१ एकउध

मा

ऐक उधवा सकुबुधी माझा जाअष्टमा माहासीधी मज वेगळ्या दुरकधी जाण श्रीरुधीनठकाति
कदा ५२ मासे निजभक्ताचा निर्धारी जो माझी भक्ति ऐक्य करि मासासीधी त्याचा घरि होति किंक
रि निजपदासी ५३ सीधी सेवा करिति हे चिनवल सांगो किति श्रीसहीत मी श्रीपति भक्तासहीत भ
क्ती सर्वस्वे करि ५४ ऐश्वर्याचे मुख्य लक्षण अतिशय सीसपूर्ण भगवत्सद्‍वृत्ति घेणे आपण अतिस
पन्न ऐश्वर्य ५५ त्या हे सांगीत तीजे बोली ।ते निजभांडाराचि किली येणे स्वोनं दउ घेडोनि किली भोगी
आपुली सुखसिधी ५६ चहु पदाचि उतरे वाखाणिले अतिगभीर हे कोनी उधव गंभीरे अत्यादरे विस्मीत
५७ धर्मादि चहुपदाचा अर्थ अलोलौकीक सांगे श्रीकृष्णनाथ तरि यमादिकाचा उतमार्थ देवासी प्रश्न
पुसोण ५८ गुह्यार्थ श्रीकृष्ण । यालागी यमादीकाचे प्रश्न उधवे केले ज्ञानगहन जाचे ऐकता प्रतिवचन
समाधान जीवशिवा ५९ पाच श्लोक पंचतिस प्रश्न उधवे केले ज्ञानगहन जाचे ऐकता प्रतिवचन समाधान
जीवशिवा ६० पहील्या श्लोकिचे सहा प्रश्न दुसऱ्यामाजी नव जाण तिसरा चौथा अट अट जाण चारी प्रश्न पंच
मी ६१ ॥ श्लोक ॥ उधव उवाच ॥ यम कति विधः प्रोक्तो नियमो वारिकर्शन ॥ कः शमः को दमः कृष्ण का तिति
क्षा धृतिः प्रभो ॥ २८ ॥ टिका ॥ अहो हरि दळण श्रीपति यम नियम प्रकार किति शम [illegible] कोण म्हणिजेति तिति
क्षा धृति ते कैशी ॥ ६२ ॥ किं दानं किं तपः शौर्यं किं सत्यमृतमच्युते ॥ कस्त्यागः किं धनं चेष्टं को यज्ञः
का च दक्षिणा ॥ २९ ॥ टीका ॥ कोण दान कोण तप येथ शौर्य कोण कोण ते सत्य ऋत जे का म्हणिजेत ते
ही निश्चीत सांगावे ६३ कोणता जी त्याग येथे इष्ट धन कोण पुरुषाते यज्ञ कशाते म्हणिजेते दक्षीणा ते थे ते
काई ६४ ॥ श्लोक ॥ पुसः किंस्विद्बलं श्रीमन् भगो लाभश्च केशव ॥ का विद्या ह्रीः परा का श्रीः किं सु
खं दुःखमेव च ॥ ३० ॥ टीका ॥ पुरुषासी बळाची कोण शक्ती दया बोलीजे कोणे स्थिति लाभ कोणता गा श्रीप
ति सांग कृपालुमूर्ति केशवा ६५ विद्या म्हणवे कशाते लज्जा कोणे दादवते उत्कृष्ट लक्ष्मी कोण यथे ते ही अं

न्नते सांगावि ६६ येथील कोणपा कैसें सुख मज सांगावे कृपापूर्वक सुखाचे सांगातिचे दुःख याचे
हीरूपक सांगावे ६७ ॥ श्लोक ॥ कः पंडितः श्च मूर्खः कः पंथा उत्पथश्च कः ॥ कः स्वर्गो नरकः कः स्वी को बंधु
रुतं किं गृहं ॥ ३१ ॥ टिका ॥ पडीलाचें काय लक्षण मूर्ख म्हणावया कोण गुण कुमार्ग म्हणावा तो कोण
सांग निरूपण उन्मार्गाचे ६८ स्वर्ग कैसा त्तबोलीजे नरक कैसा वोळखीजे सखा बंधु कोण म्हणीजे
गृह म्हासे ते कोण ६९ ॥ श्लोक ॥ क आढ्यो को दरिद्रो वा कृपणः कः ईश्वरः ॥ एतान्प्रश्नान्मम ब्रू
हि विपरीतार्थौ सद्यते ॥ ३२ ॥ टिका ॥ आढ्य कैसे म्हणीजे दरिद्र कैसे निजाणिजे कृपण कोण ते बोली
जे ईश्वर वोळखीजे तो कैसा ७० हे माझे प्रश्न जी समस्त याचा सांगावा विपर्यासार्थ जो लौकिकाहुनि
विपरित ७१ उपयुक्त परमार्थ ७१ लौकिकाहुनि विपरितार्थ हा तो बोलाति गा विपरित या आवघीया
चा मथितार्थ परमार्थयुक्त प्रश्न सांगा ७२ ह्मातें सज्ञान संतमूर्ति याचा स्वामीतू निश्चीती याला गीतू
ते समस्ती सज्ञान म्हणति शास्त्रार्थे ७३ माझा प्रश्नाचि प्रश्नोक्ति परमार्थ प्रासी लागी श्रीपति मज सां
गावे यथार्थ स्थिति देवासी विनंति उध्दवे केली ७४ एकाणी भक्ताची विनवण कृपाद्रवला नारायण प
रमार्थरूप त्याचे प्रश्न स्वयं श्रीकृष्ण सांगेल ७५ प्रथम तिश्लोकि येमनियम निषद सांगेल पुरूषोत्तम
इत प्रश्न अति उत्तम सांगे मघः शाम आध्यायांती ७६ ॥ श्लोक ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अहिंसा सत्
यमस्तेयमसंगो ह्रिरसंचयः ॥ आस्तिक्यं ब्रह्मचर्यं च मौनं स्थैर्यं क्षमाऽभयं ॥ ३३ ॥ टिका ॥ प्रथम श्लोकि
चा उभारा यमाची लक्षणा बारा पुसीला प्रश्नानुसारा प्रतिउत्तर हरि बोले ७७ पुढां प्रश्न आहेत फा
र याला गी यमनिमाचे उत्तर आवरूनि सख्याकार स्वयं श्रीधर सांगत ७८ अहींसा काया वाचा मने

गा

परपिडा त्यागकरणे ॥ सत्य ते यथार्थ बोलणे ॥ अचौर्य लक्षणे तीरक ॥ ७९ ॥ हाथी चोरि नाही करणे ॥ परिप
रद्रव्याकारणे ॥ मनि अभीलास नाही धरणे ॥ अस्तेय लक्षण सानावे ॥ ८० ॥ असता देह गेह संगती ॥ जाचे पोटि
नाही असक्ती ॥ जे विया त्रेमाजी लोकयती ॥ परि संगासक्ती या नाही ॥ ८१ ॥ स्फूर्ती फुटे विलाजार गावरि ॥ त्यासारि
खादीसे बाहेरि ॥ आपण निर्विकार अंतरि ॥ ते विचारिरी असंगत ते ॥ ८२ ॥ निंद्य कर्माकारणे ॥ पोटातुनि कराळणे ॥ लो
कीकि निज कर्मा लाजने ॥ ह्रीम्हणने यानाव ॥ ८३ ॥ इहलोकी संग्रहो करूनणे ॥ जानदेवाधीन देवाचे जीणे ॥ सर्व सुख
भोगकारणे ॥ नाही सग्रहण पुण्याते ॥ ८४ ॥ पुण्यक्षय पुनरावृत्ति ॥ पुण्ये सर्व भोग प्राप्ती ॥ जेणे क्षया पावे पुण्य संपति
तेन संचति निज भक्ति ॥ ८५ ॥ यानाव गा असंग्रयो ॥ ऐक्यो आली ज्याचा निर्वाहो ॥ सर्वत्र मासा ब्रह्मभावो ॥ कोटे हि अ
भावो होउनेणे ॥ ८६ ॥ ब्रह्मचर्य ऐसे यथ ॥ जैसे आश्रम प्रयुक्त ॥ बोलीले शास्त्रीय यथोचित ॥ ते निश्चीत करावे ॥ ८७ ॥ मोनि
न बोलावे रतके जाण ॥ मिथ्यालासंभाषण ॥ नित्य करावे वेदपठण ॥ गायत्री स्मरका हरिनाम ॥ ८८ ॥ धीरवृत्ति आलारामि
का असावि निजधर्मी ॥ भावार्थे संतसमागमी ॥ स्थीरता उपक्रमी यानाव ॥ ८९ ॥ स्वदेह देडीले नाम दीले ॥ परिक्षमा दो
हीकाळे ॥ देहाचा भोगुतो देव मेळे ॥ येणे विवेक मेळे क्षमावंत ॥ ९० ॥ आला एकपंचभुते एकै ॥ दुजे पाहाता नाही देख ॥ नि
माल्ले भयाचे महादुःख ॥ अभय नीःशख यानावे ॥ ९२ ॥ यानाव क्षमा म्हणीजे ॥ अभय ते ऐसे जाणिजे ॥ जे जे पारि
खेद खीजे ॥ ते ते होईजे आपणचि ॥ ९१ ॥ निमाल्या दुजयाचा गोष्टी ॥ वोखदासी भय न मिळे सृष्टी ॥ अभयाची स्वां
नंद पुष्टी निज दृष्टी टसावे ॥ ९३ ॥ यानाव गा वाराही यम ॥ उध्दवा सांगीतले सवर्म ॥ आता जयाचे नाम नेम ॥ ते ही स्फु
गम अवधारि ॥ ९४ ॥ श्लोक ॥ शौचं जपस्तपो होमः श्रद्धातिथ्यं मदर्चनं ॥ तीर्थाटनं परार्थेहा तुष्टिराचा
र्यसेवनं ॥ ३४ ॥ टीका ॥ शौचाचि एक एरीपरि ॥ अंतरशुचि विवेके करि ॥ बाह्य ते वेदाज्ञे वरि ॥ शौच करि
मृज्जले ॥ ९५ ॥ परि जपाचा विचार ॥ जासी जैसा अधिकार ॥ तैसा जपावा मंत्र ॥ का स्वतंत्र हरिनाम ॥ ९६ ॥ ब्राह्मणा

चा जप वेदोच्चार । सन्यासी जप ओंकार । द्विजन्मासी अगम मंत्र । कां नाम सर्वत्र सर्वांसी ९७ तपाचा जो
मुख्य प्रकार । जेणे शुद्ध होय अभ्यंतर । ते स्वधर्मी गा सादर । अ सादर करावा ९८ शरीर शोषणा नावं तप । हा मूर्खा
चा खटाटोप । हृदई हरि चिंतने सद्रूप । वरमतप या नाव ९९ ऐके होमाचा विचार । देवाचे मुख वैश्वानर । पंच महायज्ञ
अग्निहोत्र होम साचार या नाव ४०० मा भजनाचि अति आवडी काय मोचि अधिक गोडी या नाव श्रधा रोकडि
जाण धड फुडी उधवा १ नसता हि अन्नधन अतिथ्ये समाधान मस्तकी वंदुनि चरण निवविवचन सुखरूप २ दीनदे
खोनि नवता अति नम्र विनीता यथाशक्ती अर्पणे अर्था अतियत्नता या नाव ३ पोटिचा कळवळो निवोजा अत्यादरेग
रुउधवजा सांग साजीरि करणे पूजा श्रधा समजा जासभारि ४ मेळउनि ब्राह्मण सभार श्रधायुक्त षोडशोपचार पूजी
ता संतोषे श्रीधर पूजा पवित्र ब्राह्मणाचि ५ शुद्ध व्हावया अंतःकर्ण करावे तीर्थागमन तीर्थयात्री श्रधा गहन ती
र्थाटण या नाव ६ पदोपदी मासे नाम गर्जति स्मरति कर्म यात्रा करणे निजनीष्काम तीर्थयात्रा परम या नाव ।१८ परो
कार्थ परवत जे विका सामग्री वाहत ते नीष्क्रिया मात्रे उपकारार्थ सदा वर्तत उपकारि ८ जे विका चंद्राचे किरण लागता
ची निववी जन ते विजयाचे अचरण उपकार जण सुखी करि ९ जे प्राप्त जाले अदृष्टी तेणे काळ यथा सुखे काटि क
दा समसमना हि पोटी यथा लाभ संतुष्टी या नाव १० काया वाचा मन धने जो वीनट ला गुरु कारणे त्याचे उठ संसार
धरणे गुरुसेवा म्हणणे या नाव ११ उभयोचाचे दोनि गुण जपादियर द्वादश लक्षण हे बारा नेम जाण देवो आपण
बोलीला १२ ॥ श्लोक ॥ एते यमाः सनियमा उभयोर्द्वादश स्मृताः पुंसामुपासितास्तात यथा कामं दुहंति
हि ॥ ३५ ॥ टीका ॥ दोहि श्लोकि नियमे यमे निरोपीले उत्तमोत्तमे बारा बारा याचे वर्मे गुह्य परम शास्त्रार्थी १३
पुरुष याचे उपासन जरि करि सकाम मन ते कामधेनु चाले से जाण करिति पूर्ण सकळ कामना १४ हेची पे गा यमे
नेम पुरुष उपासी निष्काम त यासी मा स निजधाम अति सुगम निजासी १५ अता शमदमादिकु जो प्रश्न जेणे
होति पाव ब्रह्मज्ञान ते सांगे न गुह्य निरूपण सावधान उधवा १६ प्रश्नोत्तर सांगे श्रीकृष्ण ते अवधारिता सावधान त

काळ होय ब्रह्मज्ञान हे परम प्रमाण अतिगुह्य १७ तस व्हावया लोंगी बाळकासी नीज केर मातागृासदे ह्मासी ते
वि श्रीकृष्ण उधवासी ब्रह्म रसासी देतसे १८ जो रस्कु गाउत्लागे पियासी तव व्नपाजी बालकासी तवि श्रीकृष्ण उधवासी
ब्रह्मरसासी देतसे १९ आदिचीतानयाचे प्रेम मोटे वरि लागलायाचे मुखवटे मग स्थानदाचे निनेटे पान्हा लोट अनि
वार २० तवि स्वयें श्रीकृष्ण दाटुनी दे ब्रह्मज्ञान तेथ उधवे पुसील प्रश्न तेणें अधीक जाण तुष्टला २१ आधीच प्र
श्नैं भैलो जन्य रवरा वरी मीनला सबीज वारा मग अणिवार वर्षधारा खणोनि धरा वाहातसे २२ तवि या वयाब्रह्मज्ञा
न मी उधवाचे प्रश्न स्थानंदे तुष्टला श्रीकृष्ण ब्रह्मपूर्ण देतसे २३ निमाल दे तामिराचे खडे चिंतामणि हातिचे ठका
विटसाटि परिसा जोडे नघेतो नाडे निजस्वार्थी २४ तवि उधवाचे थोडे प्रश्नें यातयेम नियम जाले जाण उरले बतिसगुणे एकाविनवि जनार्दने श्रोता आवधान मज धावे २५ तेचि अतुडे ब्रह्मपूर्ण ।।
तेवि विवेतन अवधारीं २६ उधवाचे चौत्तिस प्रश्नें यातयेम नियम जाले जाणें प्रश्नी दयचे उतर नसांगे चि सारग धर
याआर्थी भावगर्भसार षड्गुणे श्वर्य बाली ले २७ यही विखीचे अख्यान पुढे सांगेल श्रीकृष्ण दयेचे गाई भाग्य पूर्ण
कोण कारण सांगावया २८ एवं उरले एकती प्रश्न अधीक एक सांगेल श्रीकृष्ण कर्मस्य संगम शौच जाण कार्यका
रणसंमधा २९ ऐसे होते तीसगुण व्याख्याने सांगेल श्रीकृष्ण ते करतळी ब्रह्मज्ञान उधवासी जाणे देतसे ३० ।।
।। श्लोक ।। शमामनिष्ठता बुधेर्दम इंद्रियसंयमः ।। तितिक्षा दुःखसंमर्षो जिह्वोपस्थजयो धृतिः ।। ३६ ।। टिका ।।
बुधी जे का विवेकवंति असार सांडुनि सार धरिति तेणें मनाचा सकळ वृति विवेक स्थिति आवरोनि ३१ त्या रति समे
त आपण बुधी परत्मी मिळे जाण जेवि सागरासी लवण दे अंलीगण भावार्थे ३२ समुद्रि मिळता लवण समुद्रचि
होय आपण तवि आत्मनिश्चय बुधि पूर्ण चैतन्यघन स्वयें होय ३३ ऐसा बुधीचा उपरम या ते ह्मणी जे गा शम
या पूर्वि करावया दम तो ही अनुक्रम अवधारि ३४ शत्रुचे जे दुर्दमन तो दमु ये थ नव्हे जाण करावे इंद्रीय दमन तेही
लक्षण आवधारि ३५ जेणें सा होय होती शमासी त्या युक्ती राखणे इंद्रीयासी विधीविगळ नेदी भोगासी अवरिअ हीनिसी
वैराग्य ३६ ऐसें इंद्रीयाचे निग्रहण त्या नाव गा दम गुण आता तितिचे लक्षण एक सपूर्ण सांगेन ३७ महासख

६०२

आत्महाय तेजेणउल्हासउरगीवाहे तेणचिउल्हासपाहे दुःखहीसाहेनिजोगी ३८ तेजआणिअंधारि न
भसमसेअंगीधरि तेविजोअविकारि सुखदुःखपरिसाहाता ३९ गापुणचासुवर्णपाषाण त्यागमादुःखहोयप
रम तोचिदाळखीत्नीयासुवर्ण दुःखजाउनिसुखहोय ४० तैसदृढदोचनिजस्वरूप वोळखीत्नीयामद्रूप हेमुख्यस्व
रूपतितिक्षेचे ४१ साहुनियादेहअहंते सुखदुःखाहीपरते तत्वतातितिक्षा ४२ स्वप्नीदरिद्रआणिधनता जागृती चे
सीदोन्हीमिथ्या तेविसुखदुःखापरता देखणतत्वतातितिक्षा ४३ जीव्हाआणिदुसराशिश्न याचानयोकराबाअ
पण यानावधृतिसपूर्ण विद्याधारणधृतिनके ४४ जेविकृष्णसर्पधरि जेहाति हेदोन्हीधरिजेतैशीयारिति अस
ळखीलावताधृती परतोनिखायधरिसासी ४५ जासीद्रव्यदारासक्ती तथकदानरिगेहेधृति द्रव्यदाराअनाथाळी त्या
चेघरिधृतिपोषणिसदा ४६ ॥ श्लोक ॥ दंडन्यासः परंदानं कामत्यागस्तपः स्मृतं ॥ स्वभावविजयः शौर्यं सत्यंच
समदर्शनं ॥ ३७ ॥ टीका ॥ सर्वभूतासीनद्यावेदुःख याचेपोटीआत्मसुख महादानहेचीदेख द्यावेसुखसर्वासी ४७
दुःखपरिसोनीभूतासी सुखदेणसर्वासी हेचिउत्तमदानपृथ्वीसी अनायासीतुकेना ४८ जन्ममरणाचेदुःख निरसु
नीद्यावेतिसुख याचिनावेदानदेख आलोलीकउधवा ४९ यानावगापरमदान उधवानिश्चयासीजाण लेकृतपाचे
लक्षण तुजसंपूर्णसांगेन ५० करूनियाकामाचात्याग तपकरणअतिचांग हृदइअसताकामदाग तपाचेलीगभो
गेणा ५१ सकामवनाजायतपासी तोवनिहिचितिवनितसी तेचितपबाधकहोयत्यासी काममानसीवर्ततां ५२ त्यागोनि
कामाचिकामस्थिति तेतपाचीउत्तमगति आंखडलागेमाझीस्मृति शुधतपश्रीयानाव ५३ माझाठाईआनुताप त्याना
वगाशुधतप कादहईचितितोचिस्वरूप हेपरमतपतपामाजी ५४ एकशौर्याचाविचार रणिमर्दुनिअरिवीर जीतिलाशत्रु
चासंभार तोयकशुरमानेना ५५ प्रवाहरूपअनिवार जीवभावत्यागत्याथोर सातेजीकेतोमाहाविर तोपरमशुरबो
लीजे ५६ माझासदाचारनिर्वाहो मीसज्ञाननिःसंदेहो माझापवित्रब्राह्मणदेहो हाजीवभावोजीवाचा ५७ देहाचे
माथावर्णाश्रम आश्रमाचेमाथाकर्मे तोकर्मअभिमानज्यापरम त्यासीदेहभ्रमअनिवार ५८ जीणोनिजीवा
चेस्वभाव चिदानंदिचिराणिव भोगीजेस्वराज्यवैभव हेपरमगौरवशौर्याचे ५९ जानावबोलीजेनिजसत्य

तेमी सांगेन निश्चीत समब्रह्मदेखणं संतत तेपरमसत्य उधवा ६० वस्तु देखता सर्वसम जेदेखणे गा
विषमी तेचि असत्य अतिदुर्गम सत्य ते ब्रह्मसम साम्य ६१ कवळ जे सत्य भाषण ते निज सत्य नव्हे जाण ते
चीविखीचे निरूपण स्वयं श्रीकृष्ण सांगत ॥ ६२ ॥ श्लोक ॥ ऋतं च सूनृता वाणी कविभिः परिकीर्तिता ॥ कर्म
स्वसंगमः शौचं त्यागः सन्यास उच्यते ॥ ३८ ॥ टीका ॥ इतरकविचि वदती ऋत या नाव सत्य म्हणती हे सत्य
मानावे प्रवृत्ति सैंथे सब्रह्म निवृत्ती माजी सत्य ६३ ऋत म्हणी जे तें ऐसे येथे सत्य वाचा जे श्रोत्या चे हीत ते
ही दुःख समंधर हीत ऋत निश्चीत बोलीजे ६४ चीत्र पाहाता दीसे विषम त्या माजी भीति सदा सम ते वि जग
दीसता विषम जाण ब्रह्म सम निजबोधे ६५ या नाव गा सत्य जाण उधवे केला नाही जो प्रश्न त्या शौचाचे नि
रूपण देवो आपण सांगत ६६ नव्हता शुध अंतःकर्ण त्याग सन्यास न घडे जाण अंतर शुध्यर्थ शौच
पूर्ण स्वधर्म आचरण हरि सांगे ६७ अंतरि कर्म बळाचे बधन त्याचे स्वधर्मे करावे क्षाळन कर्मे कर्माचे नि
र्दळण करुनि आपण निष्कर्म व्हावे ६८ ते स्वधर्म फळाशा सुता कर्मबधने न तुटती सर्वथा यालागी फळ
निराशता अंतर शौच ता अति शीघ्र ६९ नैराश्य स्वधर्माचरण तेणे अंतरमळाचे क्षाळन या नाव गा शौच
जाण शौच पूर्ण यो नाव नैराश्य ७० ऐसे शुध शौचाःकर्णी ते भूमीका सन्यासग्रहणी यालागी शौच
अग्रश्री सारंगपाणि बोलीले ७१ सकळ संकल्पाचा त्याग हाचि पै सन्यास चांग ऐसा बोलीला तो श्रीरं
ग त्याग तो सांग या नाव ७२ मी देहे हे दृढता जीवि सकल्पे तगमगनित्य नवि बाह्य दंड कमंडलु भगवी हे स
न्यास पद्वि लौकिक ७३ श्लोक ॥ धर्मं इष्टं धनं नृणां यज्ञोऽहं भगवत्तमः दक्षिणा ज्ञानसंदेशः प्राणायामः परं बलं
॥ ३९ ॥ धन धान्य पशु रत्न देण्यासी नव्हे इष्ट धन मोक्ष मार्गी सबळ जाण इष्ट धर्म ७४ घरि जे पुरिले धन ते घाँच नतो
घरि राहे जाण धर्म तो सवे चालते धन अंगा बधन येवो नेदि ७५ धर्मी स्थायवळाकृपण न देखमी आणीक जाण

ते मी आपण स्वये युग्वी ७७ मरे तो ही स्त्री पुत्रा वंचुन अवघेचि धन स्वयेने ७६ धर्मकी धर्मार्थ वेचुन धन
मी भांडारिक लक्ष्मीनारायण जे जे समर्पे जे जे लागे जाण ते मि आपण स्वय युग्वी ७७ यालागी धर्म तोई धन हे सत्य
सत्य माझे वचन ऐक यज्ञाचे व्याख्यान यथार्थ जाण सांगतो ७८ अग्नी तो माझे मुख जाण सद्भावे केले निये
यज्ञ भोक्ता मि नारायण अवघाय ज्ञाचि मि श्रीकृष्ण परम प्रमाण वेदोक्त ७९ तेथ माझे स्वरूप ब्राह्मण मद्दीक्षादि
क्षीत जाण सद्भावे करूनिया यजन मा सुख संपन्न पावले ८० तेथ अधर्मी द्रव्याचे निकोडे अवधी दांभीक य
गधडे ताडीमज सुखीच पडे परि तेकोरडे खडखडीत ८१ अविधी जाले पशुघातकि तेणे अवदान मी न के सुखी दे
भेप डले कुभपाकि माहानरके रवरावि ८२ सर्वभूतांचा भूतमुखी अर्पिते पावे यज्ञमुखी ले दिक्षा न णोनिया ज्ञकी
जाले नरकी हींसादोषे ८३ मशेव दिक्षीन जाण विश्वतोमुखी जाचे यजन त्याचा ज्ञ तो मी नारायणे ~~मेहा सुख पावले~~ ८४
यज्ञासी मोल नाही देख त्यासी ज्ञान दक्षीणा आमोलीक हाताये ताचिया स्त्रीक महासुख पावले ८५ सर्वी माजी जा
णे प्राण सबळ दक्षीणा आत्मा ज्ञानधन याज्ञीक होति अतिसंपन्न कल्पांति वेचेना ते धन नीजी समाधान जीवशिवा
८६ सर्वामाजी प्राण सबळ प्राण बळे बळी सकळ प्राणयोगे मन चपळ अतिचंचळ प्राणस्पर्शे ८७ या परि बळीष्ठ
प्राण प्राणाआधिन सदा मन तो प्राण जींकावा आपण बळवंतपण या नाव ८८ गजउपडी जे पाई धरून पाईचु
री जे पंचानन प्राण न जींकता जाण स्फुरावे प्रमाण न के बळ ८९ प्राणाअधिन जीव मन या प्राणाचे करूनि दमन
ता स्वये कि जेगा स्वाधीन अतिबळ जाण या नाव ९० हठप्राणायाम साधीलीया पाठी थोर लोटे बोधावे भेटी भेटलीया
हीन स्फुरे मिठी ऐसा बळी सृष्टी प्राणायामी ॥९१॥ श्लोक ॥ भगो मऐश्वर्य बो भावो त्लाओ मद्भक्तिरूत्तमः विद्यात्म
नि भिदाबाधो जुगुप्सा रिरकर्मसु ॥४०॥ उधवे पुसीला दयेचा प्रश्न तेन सांगो निश्रीकृष्ण परम भाग्य।

चेनिरूपण स्वयश्रीकृष्णसांगत ९२ केवळभाग्येवीण दयातितुकीवांसजाण यालागीभाग्यनिरूपण
स्वयश्रीकृष्णसांगत ९३ म्हणसीकृपणाचेधन्यभाग्ये परमभाग्यत्याचेचांगे तोअसतेनिधनेअभाग्ये जो
दयलेसांगप्रतिपाळी ९४ त्यापरमभाग्याचेलक्षण तुजमीसांगेनसपूर्ण एकतेथेचीउणखुण उदारप
णभाग्याचे ९५ ज्ञानआणिवैराग्यपूर्ण लक्ष्मीआणि औदार्यपूर्ण ऐश्वर्यआणियशागहन हेषडगुण सा
जाणमाहाभाग्य ९६ हेषडगुणजोषमाहाभाग्य भा[illegible]पावेजोसभाग्य तोचिदयतेपाविं[illegible]ग अतिअव्य
गपूर्णते ९७ जोषडेगुणेसीसंपन्न तोचिदिनदयाकुजाण देवोजाणदानसन्मान दरिद्रविछीन्नकरू
सके ९८ ऐसीयासभाग्याचिभेटि होयतेभाग्यपाहीजेलक्षकोटि माझाभाग्यासमसृष्टी आणिकदृष्टीदि
सेना ९९ ऐसानिऐश्वर्यसंपन्न तेदयचेमाहेरजाण तिसीसोहळेकरितिआपण दयासंपन्नजाचेनि ५००
यालागीदयचेपोटि म्यासांगीतलीभाग्याचीगोटी भूतदयाचापोटि तोअभाग्यसृष्टीकदानोहे १ तुवापुसी
लाभकोण एकसाचेलक्षण माझीउत्तमभक्तिजाण लाभसंपूर्णत्यानाव २ माझीकरिताउत्तमभक्ती
चारिमुक्तीपायालागति सुरनरलोकगणीयेति लाभश्रीपतिमिळाभे ३ हालाभनयेताहाति धनादिकाचि
जेप्राप्ती तोनाडुजाणनिश्चीति नरकगतिदायक ४ यालागीपरमलाभमाझीभक्ति तेणेमीलाभेश्रीपति
एकवियचिविहति यथानिगुतिसांगेन ५ दृढवासनेचियासंमधा शुधासआणिजीवपदा अभेदिउपज
निभेदा अविद्याबाधायानाव ६ देहाचेमाथावर्णाश्रम आश्रमाचेमाथाकर्म कर्माचाअभिमानप
रम तोजीवभ्रमदेहबुधी ७ तेछेदुनिग्रहाचीबाधा तोमिळविजेचिदानंदा तेनावशुधआत्मविद्या यर
तेअविद्यासर्वेही ८ जेनिरसीगाअविद्या तेबोलीजेशुधविद्या यरिशास्त्रादिचोदाविद्या तेजाणअविद्या
पाल्हेली ९ जोनिरसीजीवाचिबाधा तेबोलीजेशुधआत्मविद्या एकविचासंबधा लाजावेसदानियकर्मी

१० केवळअवयव झांकणे तरजारोथ कोणम्हणे गेलीयाहीजीवप्राणे अकर्मन
कर्णेतिलजा ११
४१ सकळसाम्राज्यवैभवसी चतुर्दशभुवनीविलासेसी
आंगीलक्ष्मीलक्ष्मीआलीयाजयापासी परियुकोनितीसीपुसना १२ ऐसीजाचीनिरापेक्षा याची
नियवस्तीमाझमाथा याहीहोनिपरता आणिकसर्वथामज नाही १३ सुखअणिमहादुःख दोनीते
गासोनियादख प्रगटेस्वानंदेभाविक यानावसुखउधवा १४ जेथदुजयाचीचाडनाही इंद्रीयाचाघा
गनपडेकही विषयाविणअनंदहृदई निजसुखपाहीयानाव १५ विसरोनिहेनिजसुख कामापेक्षा
करणेदख यानावपरमदुःख केवळतेमूर्खसेवीति १६ नीयहोताकामप्राप्ती करानहोयकामतृप्ती
केदोनहोयं कामापेक्षापाडीदुःखावर्ती दुःखनिश्चीति कामापेक्षा १७ हाबधमोक्षचोख जाणनेअलो
लीक कदानकेअनुमानिक पंडितदेखयानाव १८ ऐसीजोडताअवस्था अभीसज्ञानबरगाळ्यूता
ऐसीअभीमानिपंडीता तेनयेसर्वथाउपेगा १९ जासीशांतिअणिसमाधान साचारबंधमोक्षाचेज्ञान
तामाहापंडीतजाण ऐसश्रीकृष्णबोलीला २०
४२ वेदशास्त्रनेणताएक यासीमूर्खम्हणति
लोक तेमूर्खतायेथेनमनेदेख दे केवळमूर्खदेहाभीमानी २१ केवळनेश्वरदेहदखतोमीम्हणोनिमानीहरिख
देहुअभीमानिभोगीनरक यापरतामूर्खकोणआहे २२ विटाळेदेहाचासंभवो विटाळेदेहाचाउद्भव विटाळेनि
धनपाहाहो विटाळसीटाबोदहापासी २३ देहाचेनिजरूपयेथे असीचर्मविष्टामूत्र तोमीम्हणोनिजोअश्लाघ्यत
मूर्खनिश्चीततोजाण २४ ऐसीजेदेहुअंहताती नावपरममूर्खता चालणेमाझावेदपंथा सन्मार्गतातीनाव
२५

जासी जाली चित्तविक्षेपता तोनिंदी गुरू देवता जोनमानिवेद स्वाचार्या तोउसता माजीपडे २६ जो
जो गुरू दोषदर्शी समत्सरता जो क्रोध करि रुद्र आता जोधी: कारिमातापिता चीतविक्षेपता तिनावे २७
जोसन्मार्गा पाही साधू सज्जाते करि द्रोही जो दोषदेखे टाईटाई चित्तविक्षेप पाहीयानाव २८ जो वेद पराप
ये दा जोकरूनेण परनिंदा विश्वासरवीचे वाढा चित्तिविक्षेपबाधायानाव २९ जोसन्मार्गापासूनिच वर्तता पडे अध
र्मी अकर्म उपधा तेहीचित्ताविक्षेपता जाणतत्वता उधवा ३० आपण तत्वता परब्रह्म जाणने हावेद मार्ग उत्तम हे
नेणोनि वर्तने सकाम तोचि परम उन्मार्ग ३१ +अमरभुवणा जे जे गेले+ स्वर्ग त्याचि जे उसती +राव+ सत्वगु
णांचीउसती जेणे निजसुखाची होय प्राप्ती परि इंद्रलोक गति तो स्वर्ग नोहे ३२ आमरभुवणा जे जे गेले ते
परतोनि पतना आले वृध्दसेवी जे मिळले ते पावले निजसुख ३३ ऐसा जो का सत्वगुण तोचि येथ स्वर्ग जाण
आता नरकाचे लक्षण तुज संपूर्ण सांगेन ॥ ३४ ॥ श्लोक ॥ नरकस्तम उन्नाहो वै धू गुरु रहसरवे ॥ गृहं शरीरं मानुषं गुणाढ्यं ह्याढ्य उच्यते ॥ ४२ ॥ टीका ॥ कामक्रोध लोभ उद्रेक तेणे खवळे माहामोह देख
तो बुडवि सज्ञानविवेक एकले एक तमवाढे ३५ अरुणोदयी दाटकुहर निबडपडे अंध:कार न कळे दीवस
निशाव्यकार सूर्यचंद्र दिसेना ३६ यापरि निजचित्ति अंधतम वाढवृत्ति कर्तव्याकर्तव्यस्थीति एकही स्फुर्ति स्फुरे
ना ३७ ऐसा तमाच उन्नाहा उद्रेक यानाव जाण माहानरक परियमयातना जे माहादु:ख तो नरक म्ह
णो नये ३८ ये मयातना पापसडे माला मोहपाप वाढे याम्य नरक ते बापुडे आति नरक गाढ माहा मोही ३९
कामक्रोध लोभ दु:ख हेचि तीनि नरकदायक तेथे माहामाहो अवशक जे होय एक अंधतम ४० इतुका
मीळे जेथ समुदावो सातेवोली जे उन्नमउन्नाहो ऐसा जेथे घडे भावो तो पुरुष पाहा होनरकरूप ४१ जो घो
रनरका प्रति जाय याचा तेथुनि उध्धार होय तम उध्धार जो का होहे याचा निर्गमन होय माहाकल्पांति ४२
ऐसी उत्तम उन्नाहाचि ख्याती ऐकोनि उधव कांपे चित्ति ऐसे बुडते जीव तमोवृत्ति याची उधरागति कोण करी
४३

ऐसा उधवाचा भावो जाणोनि बोलीला देवाधिदेवो बुडतीयातें उधरि पो होहो गुरुरावो निजसखा ४४ ऐसा
गुरु तु कोण ह्मणसी मी नित्य लागेयाचे पायासी तो चिन्मात्र पूर्ण ब्रह्मराशी गुरुनाम तयासी बोलीजे ४५ त्या
ब्रह्मापेक्षा अधीकता गुरुसी आली नवता ब्रह्म ब्रह्मै प्रतिपादिता येह विब्रह्माची वार्ता कोण पुसे ४६ अजअ
व्य अव्यय अनंत अछेद्य अभेद्य अपरमीत हे ब्रह्म महीमा समस्त सद्गुरु नि ष्ठ थ विस्तारिली ४७ ऐसी एकता
सद्गुरु कीर्ति जड जीव उधरति गुरुनामाचि माहा ख्याति ऐकोनि कापति यमकाळ ४८ त्या सद्गुरुचे महीमान
करि बुडत्याचे उधरण निवारि जन्ममरण शीष समाधान निजदाता ४९ सुहृद सखा आप्त बंधु शीषाचा सद्गु
रु प्रसिद्ध निवारुनि रुक संबंधू परमानंद सुखदाता ५० आता ग्रहाचे लक्षण तु ज मी सांगेन संपूर्ण माझ्या गो
पुरे धवलारि जाण ग्रह प्रमाण तनके ५१ मनुष्य देह तो ग्रहस्थ्रम जेथे मी वसे पुरुषोत्तम तेथिल करिता स्वधर्म कर्म
आत्माराम उल्हासे ५२ ज्ञान देहाचिया प्राप्ती इन्द्रादिक देव वांछीति वेदवाणी जा देहाची स्थीती निजमोक्ष प्रा
सी निजदेही ५३ निज ग्रह जे साचार तो जाणावे निज शरिर आता अढ्यपणाचा विचार तोही प्रकार आन धारी
५४ जो ज्ञान गुण अतिसंपन्न जे कल्पाति हीन वचे तोचि अढ्यतम जाण येर ते धन नैश्वर ५५ नैश्वर्य धनाचि अढ्य
ता अवश्य नेत अधःपाता ज्ञानधने जे अढ्यता तेणे येहातापरब्रह्म ५६ श्लोक दरिद्रो यस्त्व सतुष्टः कृप
णा यो जितेंद्रीयः गुणेष्व सक्तधीरी शो गुणसंगो विपर्ययः ४४ टिका ऐक दरिद्राचे लक्षण गाठि अस
ता कोरि धन ज्याचे संतुष्ट नाही मन परम दरिद्रीया नाव ५७ ज्याचे हाति नाही काचवटि परि संतुष्टता नित्य
पोटि तोचि संपन्न सकळ सृष्टी सत्य गोष्टी उधवा ५८ गाठी असोनिया धन जो पोट न खाय आपण सदा लो
लींगत मन दरिद्र लक्षण याना व ५९ या परि जे कृपण ऐक त्याचे ही लक्षण जे विराजाकाधिसे वकजन
ते विइंद्रीया अधिन जो होय ६० निर्धारिता निज रूप जाण सर्वांचा राजा तो आपण ते विसरोनि होय दिन ६

द्रीया अधिन होउनि ठाके ६१ मन तयाचे अधाधार मनाचि इंद्रीयकिंकर याचानि होय उंगेर अजीते
द्रीय होय थार कृपणा ऐसे ६२ निजांकि कराचिंकिकरे ला इंद्रीयाचे बाळगद्धरे अजीतेंद्रीय खरे निजागी
सभरे कृपणत्व ६३ यानाव गाकृपणपण तुजम्या सांगीतले जाण आता ईश्वराचे सलक्षण एकसपूर्ण
उधवा ६४ कणक आणिक कामीनि जासी नावडे मनिहुनि तो ईश्वर त्रीभुवनी सत्य सत्य सेल्हाणो ६५
तुवा जीतुके केले प्रश्न तीतुके जासी वोळगती गुण याचे हीं जासी अलिसपण ईश्वर सपूर्ण सा नाव ६६
कणक अणि कामीनि याचा पगसमनिहुनि ताचि अनिश्वर जनी हे सत्य मानी उधवा ६७ शमादि सांगी
तले प्रश्न याचे जे विपरित लक्षण तेचि अनैश्वरत्व जाण आशाभागुणे तेरा ही ॥ ६८ ॥ ॥ एत उधवेन प्रश्ना
सर्वे साधु निरूपिताः ॥ किं वर्णतेन बहुना लक्षणं गुणदोषयोः ॥ ४५ ॥ ॥ टिका ॥ उधवा तुझे सकळ प्रश्न या
निरूपीले सलक्षण सांगता अपरीमीत जाण पालगी करावया मोन परम कटि न गुणदोष ७० श्रोते ज्ञानाचे
गुण दोष नायकावे कानि गुणदोष न देखावे नयनी गुणदोष न बोलावे वदनि गुणदोष मनि न धरावे ७१ ब्र
ह्मज्ञानाचे मुख्य लक्षण तेही बहुत नाही निरूपण श्लोकार्धे श्रीकृष्ण स्वये आपण सांगत ॥ ७२ ॥ ॥ श्लो
॥ ४६ ॥ ॥ गुणदोषदृशिर्दोषो गुणस्तूभय वर्जितः ॥ ४६ ॥ इति श्री भागवते महापुराणे एकादश स्कंधे भग
उधव संवादे एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ टिका ॥ ब्रह्म एक परिपूर्ण तेथे कैचे दोषगुण अविद्याशाभती ते
जाण गुणदोषलक्षण वाढवि ७३ जो देखो लागे दोषगुण त्यासी अविद्याशाभली जाण जो न देखे गुणदो
षभान तो ब्रह्मसपन्न उधवा ७४ पराचे देखोनि दोषगुण हांचि दोषामाजी माहादोष जान गुणदोष न
देखावा अपण हा उत्तम गुण सर्वार्थी ७५ वस्ती नाही तदोषगुण हे सर्वा सत्य जाण जो देखगा दोषगुण

कुसल जाण तेथे नाही ७६ जे गुणदोष देखो लागले त्याचे ब्रह्मत्व केसोन गेले त्यापासी ते वोस जाले
किरूस निगले तेथुनि ७७ जेवि की बरा होय त्यासी तेदिवसा देखीले नक्षात्रासी तैअवियाब्रह्मत जे त्यासी तै
गुणदोषासी देखीजे ७८ आदरे सांगे श्रीकृष्ण उधवा न देखावे दोषगुण हे म्या सीजि विचिखुण त्यासपूर्ण
सांगीनतली ७९ जनी चौऱ्यासी लक्षयोनि त्यात गुणदोष एकेस्थानि न देखावे मनुष्ययोनी हुत केनिनिय
मुन ८० म्हणसी साचार परिपाटि गुणदोष देखावे चिती उधवा हे गोष्ट खोटी स्वधर्म राहटि ने भीन्न ८१ निज
दोषनिरसावेयाकारणे स्वधर्मकर्म आचरणे तेणे गुणदोष देखणे तै नागवी धाव ने तसे जाले ८२ साळी पिकावया
शेती तृण जाळुनी राठ करिति तथ पिकली साळीचे जाळीति तै तोंडी माती पडली की ८३ कावया दोषनिवृत्ती
वेदीने मीली धर्मप्रवृति तेणे स्वधर्मे जे दोष देखति ते निजप्राप्ती नागवले ८४ जेवी कासोंने नदुनदी दावितिह्नवगा
वनागोटि परि ते भावना हीं पाटि स्वधर्मे त्याद ढ्ठी करावा ८५ न देखानि दोषगुण स्वधर्म मर्यादानो संडन करावेग
साचे स्वधर्माचरण हे मुख्य लक्षण धर्माचे ८६ ऐशीया स्वधर्मगति कर्मनीःशेष जाति साधकानि जपद प्राप्ती गुणदोष
स्थिति सांडीता ८७ गुणदोष देहाचा टाई आत्मा निर्द्वंद्व हीवेदेही गुणदोष जाचाटाई सर्वथा नाही उधवा ८८ साधके
न देखा दोषगुण सीध्धीसी सहज नाही जाण जरि दिसो लागले दोषगुण तरी आली नागवण दोघासी ८९ साधकाचि भ्रा
सी बुडे सिध्याचि सीध्धी तत्काळ उडे एवं गुणदोषाचे साकडे दोहीकडे उधवा ९० गुणदोषी भरली सृष्टी तेथ न रेवावि नि
जदृष्टी हे वळखोनियापोटी श्रीकृष्ण गोष्टी सांगतली ९१ गुणदोष विविध भेद ऐसे आहे तिनसीध्धी तरि पास्यमुखे
गोविंद बोलीला प्रसीध्ध वेदानुवाद ९२ येची अर्थीचा प्रश्न पुढे उधव करिल जाण तेचि व्यासाचे निरूपण विसावा
जाण जीव शिवा ९३ तेथ सकाम आणि भक्त याचे अधीकार अभीव्यक्त स्वय सांगेल भगवंत कथा अद्भुत आहे
९४ संतिं द्यावे अवदान श्रोता व्हावे सावधान एका विनवि जनार्दन रसाळ निरूपण पुढे आहे ९५ इति श्रीभाग
वते महापुराणे एकादशस्कंधे एकाकार टीकायां श्रीकृष्णउधवसंवादे एकोनविंशोध्याय. १९ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ७९